

Analiza studentskih časopisa Sveučilišta u Zagrebu

Dizdar Mihaljević, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:712301>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-05**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2022./2023.

Marija Dizdar Mihaljević

Analiza studentskih časopisa Sveučilišta u Zagrebu

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ivana Hebrang Grgić

Zagreb, rujan 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenom i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Zahvala

Srdačno zahvaljujem svojoj mentorici dr. sc. Ivani Hebrang Grgić na strpljenju, podršci, ugodnoj suradnji i spremnosti da svojim savjetima pomogne u izradi ovog diplomskog rada. Također, zahvaljujem svojoj obitelji i prijateljima na razumijevanju, podršci i ohrabrenju tijekom čitavog studija i bez čije podrške ne bih uspjela.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Specifičnosti znanstvene komunikacije putem časopisa u Hrvatskoj	3
2. 1. Početci otvorenog pristupa u Hrvatskoj	6
2. 2. Prednosti otvorenog pristupa	7
2. 3. Hrčak – Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske	10
3. Znanstvena nečestitost u Hrvatskoj i istraživanja o plagiranju studenata	13
4. Uređivanje i recenzijski postupak u hrvatskim znanstvenim časopisima i otvoreni pristup	16
5. Istraživanje: studentski časopisi u otvorenom pristupu	19
5. 1. Metodologija i studentski časopisi u istraživanju	19
5. 2. Financiranje studentskih časopisa	24
5. 3. Uređivanje studentskih časopisa	28
5. 4. Autori članaka u studentskim časopisima	32
5. 5. Načini recenziranja u studentskim časopisima	35
5. 6. Vrste studentskih časopisa i radovi koji se u njima objavljuju	38
5. 7. Problem plagiranja i kvaliteta studentskih časopisa	40
6. Zaključak	42
7. Bibliografija	44
Sažetak	50
Summary	51

1. Uvod

Zahvaljujući javnoj potpori znanstvenom izdavaštvu, Hrvatska ima veliki postotak znanstvenih časopisa u otvorenom pristupu koji su često indeksirani u međunarodnim bazama. No, obilna znanstvena publicistika ne podrazumijeva i jednaku razinu kvalitete radova i znanstvene produkcije; štoviše, ona kod nas nerazmjerno zaostaje za sjajnom ostvarenošću međunarodne vidljivosti (Marušić i Marušić, 2015). Stoga, bez obzira na to što se hrvatska znanstvena zajednica ne nalazi u društvu velikih znanstvenih zajednica, ostaje mnogo prostora za poboljšanje i napredovanje. Upravo je obrazovanje i mentoriranje mladih znanstvenika i studenata o znanstvenoj metodologiji i vođenju istraživanja pri tomu nužno, ako ne i presudno. Odgovornost pri tomu ne leži samo na državnom financijskom potpomaganju mladih istraživača u stjecanju iskustva rada u razvijenijim inozemnim istraživačkim centrima, ili urednicima znanstvenih časopisa pri edukaciji mladih autora, već u prvom redu na sveučilištima, pojedinim fakultetima i sveučilišnim profesorima. Radeći na istraživanjima, profesori brojna stečena iskustva mogu prenijeti studentima i tako obogatiti nastavu, a njihovi znanstveni radovi omogućuju studentima da se upoznaju s aktualnim i novim znanstvenim pitanjima i metodologijom znanstvenog rada. Iako nemaju svi studenti jednak interes razvijati se u znanstvenom smjeru, na pojedinim se fakultetskim smjerovima studenti udružuju kako bi obogatili svoje iskustvo studiranja te se okupljaju oko zajedničkih projekata (poput organizacije znanstvenih tribina, simpozija, organizacije predavanja istaknutih znanstvenika, zajedničkih istraživanja i dr.) od kojih mnogi pružaju studentima iskustvo koje redovna fakultetska nastava ne može. Studentske udruge česti su pokretači studentskih časopisa u kojima su brojni studenti objavili svoje prve akademske, stručne i znanstvene radove surađujući s profesorima na odsjeku i studentima drugih smjerova i fakulteta. Iako su brojni znanstvenici svoje prve istraživačke korake objavili upravo u njima, sami studentski časopisi rijetko su predmet znanstvenih istraživanja. Tako ne postoje potrebne usuglašene smjernice koje bi stručnim savjetima olakšale studentima snalaženje pri pokretanju i vođenju časopisa. Stoga je cilj ovog istraživačkog pothvata donijeti zaključke o važnim temama, problemima i aktualnim stanjima opremljenosti studentskih časopisa na primjeru časopisa koje uređuju studenti Sveučilišta u Zagrebu, s nadom da će uvođenje ove teme potaknuti daljnji istraživački interes za studentske publikacije.

U ovom istraživanju provedena je analiza 22 studentska časopisa u otvorenom pristupu koje uređuju studenti nekoliko fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ujedno najstarijeg i najvećeg sveučilišta u Republici Hrvatskoj. U analizi se primjenjuju deskriptivna i komparativna metoda kako bi se opisale i usporedile osnovne značajke prikupljenih podataka o časopisima. Kriterij odabira studentskih časopisa bio je to da ih uređuju studenti Sveučilišta u Zagrebu i da su u tim časopisima, između ostalih sadržaja, objavljeni ili se još uvijek objavljuju znanstveni i stručni članci. Također, pretraživanje studentskih časopisa pokazalo je da se većina studentskih časopisa nalazi barem jednim dijelom, no ponekad i u cijelosti u otvorenom pristupu, što je omogućilo da se istraživanje obogati spoznajama o znanstvenim postignućima i interesima studenata i ulozi otvorenog pristupa. Iz tog je razloga zaključeno da je dovoljno da se uzorak ograniči na one časopise čiji su brojevi digitalizirani ili nastali u digitalnom obliku (engl. *born digitaly*) te pri tom objavljeni na mreži i besplatno dostupni.

Rad je podijeljen u tri cjeline, od kojih prve dvije pripadaju teorijskom dijelu rada, a posljednja je istraživanje studentskih časopisa u otvorenom pristupu. Prvo poglavlje Specifičnosti znanstvene komunikacije putem časopisa u Hrvatskoj predstavlja važan kontekst za razumijevanje znanstvene komunikacije u maloj znanstvenoj zajednici s lokalnim specifičnostima proizašlima iz tradicije i problemima koji su karakteristični za zemlje znanstvene periferije. Ta je tema povezana s poviješću i prevlašću otvorenog pristupa znanstvenim časopisima koji se obrađuje u tri potpoglavlja: Početci otvorenog pristupa u Hrvatskoj, Prednosti otvorenog pristupa i Hrčak – Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. Kada se govori o znanstvenoj komunikaciji, neizostavno je osvrnuti se i na etičke norme i problem plagiranja. U poglavlju Znanstvena nečestitost u Hrvatskoj i istraživanja o plagiranju studenata uz to se osvrće i na probleme s plagiranjem među studentskom populacijom u kojoj se formiraju budući znanstvenici. U poglavlju Uređivanje i recenzijski postupak u hrvatskim znanstvenim časopisima i otvoreni pristup također se sažeto povezuju noviteti koje je donio otvoreni pristup u znanstvenom izdavaštvu u Hrvatskoj, ali u uredničkoj praksi i recenzijskom postupku. Razlog povezivanja otvorenog pristupa s navedenim temama je što se u ovom radu analiziraju studentski časopisi čiji je svezak objavljen u otvorenom pristupu, i to velikim dijelom upravo na Hrčku. Istraživački dio je analiza studentskih časopisa dostupnih u cijelosti u *online* formatu, pri čemu su promatrani sljedeći parametri, obrađeni u navedenim potpoglavljima: Financiranje studentskih časopisa, Uređivanje studentskih časopisa, Autori članaka u studentskim časopisima, Načini recenziranja u studentskim časopisima te Vrste studentskih časopisa i radovi koji se u njima objavljuju.

2. Specifičnosti znanstvene komunikacije putem časopisa u Hrvatskoj

Kada se govori o znanstvenoj komunikaciji u Republici Hrvatskoj, najprije je potrebno naglasiti da hrvatska znanost pripada znanstvenoj periferiji pa stoga ima neka obilježja koja se vežu uz periferne znanstvene zajednice. Ona su određena veličinom znanstvene zajednice, jezičnom barijerom, nedostatnim financiranjem znanosti i tradicijom izdavačke djelatnosti. S obzirom na to da znanstveni časopisi kao osnovni način znanstvene komunikacije odražavaju okruženje znanstvene zajednice koja ih pokreće, glavni je problem nacionalnih časopisa, pa tako i hrvatskih, kako osigurati međunarodnu vidljivost (Marušić i Marušić, 2015). Jedan od ključnih postupaka na tom putu je korištenje engleskog i drugih velikih jezika za objavljivanje znanstvenih članaka, pri tom ipak ne zanemarujući važnost zaštite i razvoja znanstvene terminologije na hrvatskom jeziku (Hebrang Grgić, 2015). Objavljivanje u kvalitetnim, međunarodno prihvaćenim časopisima popularna je težnja znanstvenika perifernih sredina (Penava, 2004) i način promocije lokalnih istraživačkih napora, stoga je jezična izobrazba mladih znanstvenika na fakultetima nužna za daljnji razvoj.

Nedostatak financijske podrške za istraživačke pothvate, često isprepleten s nedostatkom tradicije i povijesnog iskustva, jedan je od glavnih problema malih znanosti ekonomski slabijih zemalja pa tako i Hrvatske koji ometa posvećenost znanstvenika, i jedan od glavnih razloga nedostatnog broja originalnih istraživanja (Hebrang Grgić, 2015), time i vrijednih znanstvenih članaka i posljedično malog broja značajnih znanstvenih časopisa. Marušić naglašava da znanstvenoj zajednici, a osobito uredništvima časopisa to ipak nije opravdanje da se prihvate produkcije manje vrijednih članaka, umjesto da aktivno traže i podupiru autore u stvaranju vrijednih članaka (Marušić, 2010). Ako časopisi ne mogu opravdati svoje postojanje, što podrazumijeva da se objavljuju članci koji ni čemu ne doprinose znanstvenom razvoju, a lokalna zajednica i dalje ulaže sredstva i podržava rad takvih časopisa, osnovni problem nije više financiranje, već ozračje koje Marušić naziva „začaranim krugom niske kvalitete znanstveno slabe sredine“ (Marušić i Marušić, 2015).

U takvoj sredini prevladavaju slabi znanstveni časopisi koji nisu društveno korisni, već okupljaju slabe radove koji bivaju lažno vrednovani pogrešnim kriterijima dopuštajući: „neprimjeren ustroj studije, nedovoljno jasnu i logičnu prezentaciju, nedovoljno znanstveno profesionalan stil i, tek onda, jezične nesavršenosti“ (Marušić i Marušić, 2015). Dolazi do srozavanja vrijednosti znanstvene zajednice što iskorištavaju nekvalitetni autori znanstveno

napredujući na temelju produkcije loših i beznačajnih radova bez potrebe za usavršavanjem i upućenosti u svjetske znanstvene tokove. Znanstvene institucije i sveučilišta ne pogoduju napretku znanosti i društva, već postaju sami sebi svrha, izolirani zbog nedostatka zanimanja i provjere njihova rada, gube mlade, ambiciozne, kvalitetne, dobre znanstvenike jer za njima ne postoji potražnja niti se osjećaju cijenjeno i tako na kraju imaju negativan utjecaj na znanost (Marušić i Marušić, 2015). Dok u perifernim znanstvenim sredinama imperativ ne postanu međunarodni kriteriji izvrsnosti i izobrazba mladih znanstvenika u svjetskim istraživačkim centrima, postoji opasnost da to zauvijek ostanu nevidljive i bez dobrih znanstvenika koji u njima djeluju. Nasuprot tomu, kvalitetan i prepoznat časopis potiče znanstvenu čestitost, kompetitivnost, usavršavanje i ambiciju lokalnih znanstvenika (Marušić i Marušić, 2015). Ipak, bez obzira na to što hrvatska znanstvena zajednica jest periferna, postoji priličan broj međunarodno indeksiranih znanstvenih časopisa, štoviše, s obzirom na bruto domaći proizvod broj indeksiranih časopisa jedan je od najvećih. Rezultat je to javne potpore izdavačima, ulaganja u znanost i stalnih nastojanja za podizanjem kvalitete časopisa i prepoznavanja aktivnosti velikih baza da obuhvate što više časopisa iz manjih sredina (Marušić i Marušić, 2015).¹ Dobrobiti uključivanja časopisa iz perifernih znanstvenih zajednica su višestruki, od poboljšanja kvalitete kao posljedice zahtjeva međunarodnih standarda pri uvrštavanju u baze do povećanja dostupnosti i mogućnosti pretraživanja radova (Penava, 2004). Sve je to izniman rezultat za malu znanstvenu zajednicu poput hrvatske.

No, povećan broj indeksiranih znanstvenih časopisa ne mora značiti da se povećala produktivnost i kvaliteta znanstvenih radova jer hrvatski znanstvenici ipak češće objavljuju u domaćim časopisima s međunarodnom vidljivošću, a ne svjetskim, za razliku od velikog broja inozemnih kolega (Marušić i Marušić, 2015). Problem domaćih časopisa je i „problem statistike malih brojeva“ gdje postoji mali broj znanstvenika koji se bave velikim brojem znanstvenih tema pa i disciplina. To povećava broj samocitata, referenci na radove iz istog časopisa koje su normalne u određenoj mjeri, no velikim udjelom negativno djeluju na vidljivost časopisa (Penava, 2004). Ulogu igra i tradicija različitih znanstvenih područja pa tako unutar iste zajednice lokalne specifičnosti mogu na časopis utjecati negativno; Penava (2004) iznosi primjer Veterinarskog arhiva kojeg je diskontinuitet izlaženja stajao uvrštenosti u listu časopisa JCR-a (*Journal Citation Reports*), iako uključenost časopisa u baze ne znači a

¹ Ipak, autori se osvrću i na problem koji imaju znanstvene zajednice poput hrvatske s javnom financijskom potporom znanstvenim časopisima, ukazujući na oštrinu i učestalost polemika između znanstvenika različitih područja i interesa te ministarstva, pri kojima je teško doći do usuglašenosti oko kriterija koji bi se trebali voditi međunarodnim načelima (Marušić i Marušić, 2015).

priori i veći utjecaj u svjetskoj znanosti; ali u istoj zajednici može djelovati i časopis prepoznat na svjetskoj razini poput *Collegium antropologicum*. Tradicije znanstvenih područja unutar naše zajednice raznolike su, no znanstvenici u većini slučajeva djeluju izolirano unutar svojih područja, odnosno bez valjane komunikacije sa znanstvenicima drugih područja (Hebrang Grgić, 2015). Uz to, malom veličinom hrvatske zajednice ograničen je broj istraživača koji se bave određenim područjima pa se često radi o malom krugu znanstvenika koji se međusobno vrlo dobro poznaju. S obzorom na to da će o pitanjima recenzije biti nešto više rečeno u sljedećim poglavljima, ovdje je dovoljno ukazati na problem pristranosti koji iz toga proizlazi jer je često teško održati anonimnost recenzenata ili autora i time izbjeći subjektivnost u postupku. Ponekad se recenzije zlorabljuju za obračune među znanstvenicima (Borš, 2015). Nerijetko u časopisima zbog nedostatka kompetentnih stručnjaka radovi koji donose na prvi pogled nove spoznaje dobivaju najvišu klasifikaciju izvornog znanstvenog rada, a da se ne prepozna da se radi o idejama i teorijama koje su odavno apsolvirane u inozemstvu (Borš, 2015). Često ni autori ni urednici nisu svjesni slabe kvalitete radova koji se objave u časopisu što dovodi do zaostajanja znanstvenih područja u kojima prevladavaju časopisi slabe kvalitete. Postoje i oni urednici koji čak svjesno odabiru slabe radove zato što njihovi autori ne mogu drugdje i na drugačiji način objaviti rad, uglavnom se radi o onima kojima je objavljivanje u kvalitetnim časopisima odbijeno. Kada se uzme u obzir da je objavljivanje znanstvenih radova temelj za znanstveno napredovanje, stvara se „ravnoteža niske kvalitete“, pogubno stanje za male i zatvorene znanstvene zajednice u kojima napreduju slabi znanstvenici objavljujući u slabim i nevidljivim časopisima, a neuspjeh opravdavaju nedostatkom potpore znanosti i na kraju postaju štetni za društvo jer ne proizvode nove spoznaje i znanja, odnosno ne opravdavaju vlastitu svrhu (Marušić i Marušić, 2015).

Kada se govori o specifičnostima znanstvene komunikacije u Hrvatskoj, neizostavno je osvrnuti se na izdavaštvo znanstvenih časopisa. Zbog povijesne tradicije komercijalno se izdavaštvo nikad nije razvilo do one razine kako je to u svjetskim znanstvenim tokovima te i dalje prevladava ono nekomercijalno. Pretežno se radi o znanstvenim ustanovama ili profesionalnim i znanstvenim udruženjima koji umnogome ovise o novčanoj potpori države putem natječaja koje objavljuju ministarstva (Ministarstva znanosti i obrazovanja ili Ministarstva kulture i medija) (Melinščak Zlodi, 2018), znanstvenih instituta, sveučilišta te pojedinih fakulteta i njihovih odsjeka u čijem je interesu promocija znanosti, a ne zarada. Ta je činjenica dovela do toga da hrvatska znanstvena zajednica krizu dostupnosti svojih

znanstvenih časopisa nije osjetila u istom intenzitetu kao međunarodna jer se radi o neprofitnim izdavačima koji nisu cijene pretplata dizali iznad prihvatljive granice (Hebrang Grgić, 2015). Početkom novog stoljeća kristaliziraju se drugačiji problemi u izdavaštvu poput nedostatka stručnosti, etičnosti, tehnološke zaostalosti i (ne)prilagođavanja digitalnom pristupu (osobito u pitanju autorskog prava). Što se tiče hrvatskih znanstvenika, iako se istovremeno proširio pristup svjetskoj literaturi u odnosu na prethodno desetljeće, prilične probleme predstavljala je vidljivost istraživačkih napora i rezultata, odnosno uključivanje u znanstvenu komunikaciju s ostatkom svijeta. Nastupanje svjetske ekonomske krize dovelo je do smanjenja javne financijske potpore nabavljanju znanstvene literature (Melinščak Zlodi, 2018), no glavne je pozitivne promjene donijelo objavljivanje domaćih časopisa u elektroničkom obliku i otvorenom pristupu, odnosno pokretanje portala znanstvenih časopisa Republike Hrvatske – Hrčka (Hebrang Grgić, 2015).

2. 1. Početci otvorenog pristupa u Hrvatskoj

Svjetski elektronički časopisi i baze podataka oko početka novog tisućljeća postaju dostupni i hrvatskim znanstvenicima zahvaljujući Centru za online baze pod vodstvom Instituta Ruđer Bošković i CARNet-a. Donošenje osnovnih dokumenata o otvorenom pristupu, iako nije potpisala niti jedan od njih, i u Hrvatskoj pobuđuje interes za otvorenim pristupom te je već 2004. formirana radna skupina za otvoreni pristup znanstvenim informacijama koja provodi projekte s ciljem etabliranja otvorenog pristupa znanstvenim radovima hrvatskih znanstvenika (Melinščak Zlodi, 2018). Za razvoj prema otvorenom pristupu znanstvenim radovima u Hrvatskoj niti jedna godina nije bila toliko značajna kao 2006. kada je pokrenut Hrčak: portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. U vrijeme kada nastaje Hrčak malobrojni su znanstveni časopisi u Hrvatskoj imali digitalnu verziju dostupnu na mrežnim stranicama (Melinščak Zlodi, 2018). Zbog iznimne važnosti za postizanje vidljivosti cjelovitih članaka na mreži i usmjeravanje hrvatskih znanstvenih časopisa prema otvorenom pristupu, o Hrčku će biti rečeno nešto više u zasebnom potpoglavlju.

Godine 2012. izašla je i Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu koja poziva „...državnu upravu predvođenu ministarstvom nadležnim za znanost, kao i znanstvene i obrazovne ustanove, organizacije, profesionalne udruge te sve koji su uključeni u prikupljanje

i objavljivanje znanstvenih informacija, na usklađeno i odlučno djelovanje kako bi se u otvoreni pristup pohranile sve hrvatske znanstvene informacije“. U deklaraciji su zaključene i sljedeće točke: „da je otvoreni pristup javni interes; da su znanstvene informacije nacionalno blago; da rezultati javno financiranih znanstvenih istraživanja trebaju biti u otvorenom pristupu; da su od posebnog značaja znanstvene informacije povezane s Hrvatskom; da postupci vrednovanja znanosti ne smiju davati prednost zatvorenim i tradicionalnim načinima objavljivanja; da su nužni novi modeli licenciranja pristupa informacijama; da se informacije u otvorenom pristupu trebaju čuvati trajno i sigurno te da nacionalna infrastruktura otvorenog pristupa treba biti održiva“ (Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu, 2012). Dvije godine kasnije Hrvatski sabor usvojio je Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije u kojoj je precizno opisana predviđena infrastruktura otvorenog pristupa i koja predstavlja temelj za razvoj otvorenog pristupa u Hrvatskoj.

Bez obzira na to što unutar cilja ostvarivanja otvorenog pristupa ocjenski radovi nemaju jednaku važnost kao znanstvena literatura, vrijedno je još spomenuti da iste godine kada je usvojena spomenuta Strategija, započinje sustavan razvoj repozitorija zamišljen u obliku jednog sustava digitalnih akademskih arhiva i repozitorija kako bi se riješio problem nepovezanosti i izoliranosti repozitorija na pojedinim institucijama, a koji bi bio preduvjet stvaranja zajedničkog nacionalnog repozitorija ocjenskih radova te omogućio osnivanje repozitorija u svim visokoškolskim ustanovama. Taj sustav dobio je ime Dabar te se od 2015. u njemu moglo pohraniti završne i diplomske radove, a zatim i disertacije. Istovremeno pod Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom počinje funkcionirati i Nacionalni repozitorij završnih radova (ZIR) gdje slanje digitalnih verzija radova postaje i zakonska obaveza (Melinščak Zlodi, 2018).

2. 2. Prednosti otvorenog pristupa

Elektronička distribucija znanstvene literature koja postaje moguća korištenjem internetske tehnologije te ideja neograničenog i slobodnog pristupa znanstvenoj literaturi kao javnom dobru, spajajući se s tradicionalnom spremnošću autora da rezultate svoga rada objavljuju u znanstvenim časopisima bez motiva osobne zarade već znanstvenog napretka, dovode do inicijative otvorenog pristupa znanstvenoj literaturi (*Budapest Open Access Initiative*, 2002). Otvoreni pristup (engl. *Open Access*) podrazumijeva pristup cjelovitom

tekstu znanstvene publikacije na internetu bez ograničenja za korisnika ili prepreke za statističke ili druge načine obrade informacija (Björk, Roos i Lauri, 2008). Tri su osnovna dokumenta u kojima je definiran otvoreni pristup. To su Budimpeštanska inicijativa za otvoreni pristup iz 2002., Izjava iz Bethesde o izdavaštvu s otvorenim pristupom i Berlinska deklaracija o otvorenom pristupu znanju u znanostima i humanističkim znanostima iz 2003. (Sauber, 2012). Nakon što su početkom tisućljeća službenim dokumentima definirane osnovne ideje, uskoro se pokazuje da se, kada se govori o znanstvenim časopisima, otvoreni pristup razvijao prema dvama modelima. Otvoreno dostupni časopisi (zlatni otvoreni pristup) podrazumijevaju besplatan pristup svim potencijalnim čitateljima oslanjajući se uglavnom na naknade za objavljivanje kao izvor financiranja. Učestalo se, primjerice, radi o naknadama za autore koje najčešće pokriva institucija u kojoj djeluju. Drugi je način pohranjivanje u otvoreno dostupnim repozitorijima (zeleni put otvorenom pristupu) u kojem članke koji su objavljeni na stranicama izdavača autor može dati na pohranu i korištenje drugom poslužitelju poput institucionalnih ili predmetnih repozitorija (Sitek i Bertelmann, 2014). Pokazalo se da otvoreni pristup u postizanju ciljeva znanstvenih autora (poput ugleda, prestiža, širenja rezultata istraživanja i znanja), nadmašuje tradicionalni model tiskanog izdavaštva (Carroll, 2011), ali i smanjuje ukupne troškove znanstvene komunikacije. Naime, vlasnik autorskih prava licencom daje dopuštenje široke ponovne upotrebe, ali zadržavajući prestiž, povećavajući i šireći utjecaj svoga rada što je u skladu s njegovim profesionalnim interesima, no i s misijom znanstvenika da doprinose širenju znanja i napretka. Proširenje pristupa i ponovna upotreba literature, praksa da se troškovi objavljivanja prenesu na autora ili instituciju koja ionako financira njegov rad,² omogućuju da se časopisi uspoređuju i natječu u kvaliteti i cijeni bez uobičajenih barijera i smanjenja utjecaja koji je u bliskoj prošlosti uzrokovao nekontroliran rast cijena pretplata (Conley i Wooders, 2009). Upravo su institucijske politike omogućile razvoj i prihvaćenost otvorenog pristupa, zahtijevajući da rezultati istraživanja koje financiraju budu objavljeni u časopisima u otvorenom pristupu ili otvorenim repozitorijima (Melinščak Zlodi, 2018). Pridonoseći povećanju vidljivosti istraživačkog rada znanstvenika, a time i njihovom profesionalnom ugledu, diseminaciji znanstvenih radova i jednostavnom pristupu i čitanju, otvoreni pristup pokazao se kao idealno rješenje za sveučilišta i istraživačke institute koje uvelike doprinosi njihovom razvoju reputacije i prestiža, vidljivosti i djelotvornosti te edukaciji o digitalnom očuvanju i pitanjima autorskog

² Naplaćivanje objave članaka autoru ili onomu tko financira istraživanje ima i svoje negativne strane – dovelo je do pojave tzv. „predatorskih izdavača“ koji u potrazi za lakom zaradom profit pretpostavljaju kvaliteti članaka. Ipak, povećanje broja predatorskih izdavača nije dovelo do većih posljedica jer bez obzira na to takav način poslovanja je već široko prihvaćen i preferiran od mnogih autora i institucija (Stojanovski, 2015).

prava koje povlači (Stojanovski, 2015).³ Europska komisija u svojim projektima odlučno podržava da se rezultati javno financiranih projekata učine i javno dostupnima. U njima sudjeluju i neki hrvatski istraživači koji su s time dobro upoznati i dužni slijediti njezine zahtjeve (Melinščak Zlodi, 2018).

U Hrvatskoj su prednosti otvorenog pristupa prepoznate, što pokazuju ulaganja u izgradnju potrebne infrastrukture koja je pratilo stvaranje elektroničkih inačica sve većeg dijela znanstvenih časopisa. U počecima otvorenog pristupa vrlo je malo časopisa bilo prisutno na mreži ili imalo svoju elektroničku verziju, no već godinu dana nakon početka djelovanja uključeno je 140 časopisa (Tóth, 2007). Budući da izdavačima znanstvenih časopisa u Hrvatskoj uglavnom financiranim javnim poticajima (poput znanstvenih institucija i udruga), stvaranje profita nije cilj za razliku od komercijalnih izdavača, prihvaćanje otvorenog pristupa nije predstavljalo financijski izazov jer cijene pretplata ionako nisu imale značajnu ulogu. Hrčak je kao jedinstvena platforma postao odgovor na probleme koje je donosila tehnološka prilagodba zahtjevima uvođenja otvorenog pristupa i suvremenog izdavaštva i koji su tradicionalnom izdavaštvu bila izazov koji je zahtijevao značajna sredstva (Melinščak Zlodi, 2018), a to su u prvom redu besplatna, brza, i jednostavna prezentacija na mreži.⁴ Prema informacijama na stranici, Hrčak nudi mogućnost stvaranja kompletnog elektroničkog izdanja sa „svim podacima o časopisu, sadržajima tekućih brojeva te bibliografskim opisom i poveznicom na cjelovit tekst svakog rada“ uz mogućnost arhiviranja starijih brojeva u PDF-u. Cjeloviti tekstovi su pretraživi i bibliografski opisani, a objava doprinosi jednostavnoj promociji i većoj vidljivosti zainteresiranim korisnicima, dohvaćanje potencijalnih korisnika i olakšava uključivanje u međunarodne baze i tražilice (*O Hrčku*, 2021). Objavljivanje na Hrčku čini rezultate javno financiranih istraživanja besplatno dostupnima, olakšava, ali ne preuzima ulogu izdavača, autorima znanstvenih radova neophodno je za povećanje ugleda i prestiža (dajući i povratnu informaciju o posjeti i preuzimanju) te čini dostupnom brojnu znanstvenu literaturu i velike količine podataka znanstvenicima i svim zainteresiranim korisnicima za što je jedini uvjet pristup internetu.

³ Naravno, korist od otvorenog pristupa imaju i pojedinci koji nisu znanstvenici istraživači ili znanstvene institucije poput studenata, profesora, knjižničara, građana, financijera, članova agencija i ministarstava i dr. (Stojanovski, 2015).

⁴ Tehnološki napredak nije značio nestanak tradicionalnih uloga u izradi časopisa poput urednika, recenzenata, grafičkih urednika, lektora i dr. Ipak, rad na elektroničkom izdavaštvu, osobito u pripremi teksta, prijevoda u XML jezik, inkorporacije poveznica na baze podataka, video materijala, dodatnih slikovnih i tabličnih prikaza i referenci, zahtijeva prilagodbu koja će samo istaknuti razliku između kvalitetnih časopisa koji mogu slijediti promjene i slabih časopisa (Marušić i Marušić, 2015). Prisutnost na Hrčku omogućila je prilagodbu i okupljanje naših časopisa u mrežnom okruženju, no uključivost istih časopisa u međunarodne baze podataka zahtijeva prilagodbu još brojnim zahtjevima poput opremanja DOI (*Digital Object Identifier*) oznakama, kontinuiranosti izlaženja, jasnog definiranja autorskih prava, otkrivanja plagijata i trajne pohrane (Melinščak Zlodi, 2018).

Zbog dobrobiti elektroničkog izdavaštva, isključivo oslanjanje na tisak časopisa postao je zastario i neisplativiji model poslovanja. Tiskane inačice zadržale su se najčešće zbog prikladnosti za arhiviranje, u obliku primjeraka za autore i članove uredničkog odbora te zbog promidžbenih potreba (Marušić i Marušić, 2015).

2. 3. Hrčak – Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske

Idejna povijest portala koji okuplja hrvatske znanstvene i stručne časopise dajući korisnicima otvoreni pristup radovima, započinje 2003. kada Hrvatsko informacijsko i dokumentacijsko društvo izrađuje nacrt projekta te sljedeće godine uz podršku Hrvatskog knjižničarskog društva i Hrvatskog informacijskog zbora, predaje Ministarstvu znanosti i tehnologije (danas Ministarstvo znanosti i obrazovanja). Uz Ministarstvo, od onih kojima je projekt poslan, inicijativu je podržalo više od trideset redakcija domaćih znanstvenih časopisa te je predan na realizaciju Sveučilišnom računarskom centru Sveučilišta u Zagrebu (Srce). Centar je prijedlog projekta prijavio Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa (danas Ministarstvo znanosti i obrazovanja) koje je odobrilo financiranje te je unutar ugovorenog roka od godine dana i realiziran. Početnu fazu obilježila je izgradnja softvera za prikupljanje informacija o časopisima od njihovih redakcija (Tóth, 2006). Prvo javno predstavljanje dogodilo se u veljači 2006. na radionici za uredništva suradnika koji su dobili pristupne podatke, čime je moglo započeti objavljivanje časopisa na Hrčku (*O Hrčku*, 2021). Upravo je komunikacija i podrška urednicima bila jedan od ključnih aspekata za realizaciju i uspjeh postavljajući i visoke standarde točnosti i ažurnosti informacija o časopisima te kroz upoznavanje s ključnim pitanjima vezanim uz digitalno izdavaštvo (npr. etičnost i autorskoppravna pitanja). U tomu su izniman doprinos imali Tibor Tóth, jedan od autora idejnog projekta te nakon njegove smrti Jadranka Stojanovski, proširujući reputaciju Hrčka i izvan hrvatske znanstvene zajednice (Stojanovski, 2016). Godine 2014. osnovan je i Savjet Hrčka koji su činili predstavnici urednika, knjižničari i drugi informacijski stručnjaci radi poboljšanja korisničkih zahtjeva i daljnjeg razvoja kvalitete, surađujući sa Srcem (Melinščak Zlodi, 2018). Savjet Hrčka sastavio je Kriterije uvrštavanja časopisa te se oni primjenjuju za ocjenu prijave zainteresiranih časopisa od svibnja 2017. Od travanja 2023. primjenjuje se verzija 2.1 te su obvezni kriteriji uvrštavanja u Hrčak otvoreni pristup, povezanost s Republikom Hrvatskom, spremnost na prvu objavu, informacije o uredništvu, upute za autore,

jasna i objavljena politika recenziranja, kategorizirani radovi, objavljeni podatci o radovima te impresum (*Kriteriji za uvrštavanje i preporuke za uredništva časopisa u sustavu Hrčak*, 2021).

U suradnji s Hrvatskim informacijskim i dokumentacijskim društvom Srce je odlučilo izgraditi vlastiti sustav za postavljanje časopisa na mrežu, a ne koristiti već postojeća rješenja poput popularnog *Open Journal System* (OJS) koji nudi naprednu podršku urednicima i recenzentima, makar je uredništvima časopisa na Hrčku omogućeno njegovo korištenje, odnosno automatsko preuzimanje sadržaja iz tog sustava i prikazivanje na Hrčku. Ideja Hrčka dakle nije bila sudjelovati u procesu izrade časopisa, već iznijeti njihov sadržaj u otvorenom pristupu na mreži, dok je odluka o prebacivanju čitavog poslovanja u digitalno okruženje ostala na sklonostima i mogućnostima uredništava (Melinščak Zlodi, 2018). Obveza svakog časopisa je na naslovnoj stranici iznijeti prava korištenja, odnosno licencu, izjavu o pravu korištenja i politiku samoarhiviranja. Uredništvu se preporuča upotreba Creative Commons (CC) licenci te za samoarhiviranje korištenje SHERPA/RoMEO baze podataka (*Izjava o otvorenom pristupu*, 2021). Kako je jedan od ključnih ciljeva osigurati veću vidljivost časopisima, od početka je kao sučelje odabran interoperabilni *Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting* (OAI-PMH) koji je olakšao uključivanje u tražilice i mrežne servise nudeći metapodatke o časopisima i člancima izrađene prema Dublin Core standardu. Hrčak je usklađen i sa smjernicama projekta *OpenAIRE Guidelines for Literature Repository Managers 3.0*. za provedbu otvorenog pristupa rezultatima istraživanja znanstvenih projekata Europske komisije te se nalazi na stranici *OpenAIRE* portala kao relevantan izvor vidljiv svim sudionicima članicama Europske Unije (*Interoperabilnost Hrčka*, 2021). Pretraživanje je olakšano dvojezičnim sučeljem na hrvatskom i engleskom jeziku te je omogućen i unos sadržaja na više jezika.

Časopise je u Hrčku moguće pretraživati jednostavnim unosom osnovnih bibliografskih podataka, naprednim pretraživanjem po raznim kriterijima (prema autoru, naslovu, izdavaču, ključnim riječima, DOI-u i drugim ponuđenim kriterijima), pregledavanjem abecednog popisa naslova ili po područjima. Zainteresirani korisnici mogu se i registrirati ako žele elektroničkom poštom dobivati obavijesti o željenim časopisima na Hrčku (*O Hrčku*, 2021). Uz časopise se nalaze svi osnovni podatci poput podataka o ISSN-u (tiskom i *online*), recenziji, početku i učestalosti izlaženja, znanstvenim područjima koje pokriva te kontaktima urednika i institucije. Uz to može biti priložen UDK, DOI, CODEN, URL, prava korištenja, impresum, dokument o izdavačkoj etici i znanstvenoj čestitosti, upute

za autore, upute za recenzente, upute o pretplati, podatci o uredničkom odboru i drugi podatci. Uz časopis se nalazi opis te arhiva dostupnih brojeva na Hrčku. Ispod arhive istaknut je broj posjeta na Hrčku koji služi kao povratna informacija o viđenosti časopisa, a što se tiče podataka vezanih uz sam portal, odmah se na vrhu podataka o časopisu nalazi status aktivnosti u Hrčku (može biti aktivan, neaktivan, novi časopis, suspendiran, prestao objavljivati na Hrčku ili prestao izlaziti) te pri dnu zabilježen datum uključenosti u Hrčak. U arhivi časopisa moguće je pristupiti svakom pojedinom broju uz koji se otvaranjem iznose bibliografski podatci, datum početka izlaženja i uključenosti u Hrčak te sadržaj s brojem stranica ispod članaka, autorima i vrstom znanstvenog rada. Svaki pojedini članak pak ima zabilježene bibliografske podatke, vrstu rada, poveznicu na tekst članka, Hrčak ID te može imati DOI, URL, kontakte autora i institucije te ORCID autora, sažetak, ključne riječi te podatak o drugim jezicima u članku. Za svaki članak može se pratiti broj preuzimanja što je važna povratna informacija autorima članaka o vidljivosti njihova rada te se pomoću opcije „citiraj“ članak citira prema nekoliko najutjecajnijih načina citiranja (APA 6th Edition, MLA 8th Edition, Chicago 17th Edition, Harvard, Vancouver, IEEE). Na Hrčku se u lipnju 2023. nalazi 536 časopisa, od kojih je 414 aktivnih, 16 neaktivnih, 41 je prestalo izlaziti i 65 se više ne objavljuje na Hrčku. Pretragom prema znanstvenom području (s tim da jedan časopis može pokrivati više znanstvenih područja) prirodnim znanostima pripada 80, tehničkim 95, biomedicini i zdravstvu 85, biotehničkim 53, društvenim 236, humanističkim 241, umjetničkim 62, interdisciplinarnim 55 te interdisciplinarnim umjetničkim područjima sedam časopisa. Pri dnu početne stranice iznose se naslovi deset najnovijih sveščića po datumu izdavanja i deset zadnje objavljenih sveščića. Prema informacijama s početne stranice oni u lipnju 2023. ukupno broje 21 426 sveščića, 277 283 cjelovita rada te 70 651 ORCID identifikatora (jedinstveni identifikator autora).

3. Znanstvena nečestitost u Hrvatskoj i istraživanja o plagiranju studenata

Ako u društvu ne postoji dovoljno svijesti ni znanja da je korištenje tuđih ideja i zamisli bez navođenja autorstva u radovima nedopustivo, nečasno i u biti kazneno djelo (Borš, 2015), teško je izbjeći korupciju i u znanstvenim krugovima. Zato je iznimno važno da znanstvenici, bez obzira na to kojim se temama i pitanjima bave, čine to kvalitetno, na međunarodnoj razini te se usmjere na postizanje vrhunskih rezultata, a urednici pak posvete potrazi za kvalitetnim radovima domaćih i stranih znanstvenika te pomoći autorima u pripremi radova za objektivnu međunarodnu recenziju. Isto tako država bi trebala ulagati u obrazovanje i poticati znanstvenike da objavljuju što više u kvalitetnim i međunarodno vidljivim časopisima (Marušić i Marušić, 2015).⁵ Iako nije lako utvrditi učestalost nepoštenih postupaka (uključuju izmišljanje, prepravljavanje rezultata istraživanja i plagiranje), njihovo otkrivanje trebalo bi biti od posebnog interesa znanstvene zajednice (Baždarić, Pupovac, Bilić-Zulle i Petrovečki, 2009). To se osobito odnosi na štetne istraživačke prakse koje izolirano nemaju bitan utjecaj na cjelokupnu znanstvenu zajednicu, ali u slučaju velikog broja kumulativno i dugoročno značajno narušavaju njezin ugled. Prema Nacionalnoj akademiji u SAD-u, Marušić navodi neke štetne prakse koje se mogu prepoznati kao problemi koje kod nas povremenom detektiraju i društveni mediji, poput honorarnog autorstva, nepravilnih postupaka ustanova i propusta u postupanju s prijavama istraživačke nečestitosti i dr. (poput iskorištavanje uloge mentora i sprječavanje priznanja autorstva zasluženicima, neodgovornih praksi urednika u objavi članaka, itd.) (Marušić, 2019).⁶ Upravo su znanstvenici oni koji trebaju promicati etičke norme u društvu jer su znanstvena djela trajnim objavljivanjem podložna vrednovanju i provjeravanju o čemu ovisi ugled znanstvenika i povjerenje društva u njihov rad. Neka su uredništva prepoznala potrebu razotkrivanja znanstvenog nepoštenja uvodeći urednike za znanstvenu čestitost, poput časopisa *Croatian Medical Journal* (Bilić-Zulle, 2007). Urednici razvojem tehnologije danas koriste brojne alate za otkrivanje plagijata,

⁵ U članku je slikovito opisana korist međunarodno priznatih časopisa u promicanju nacionalne kulture kao vrata i prozora u svijet svojim znanstvenicima: „vrata jer će publiciranje u vlastitom časopisu s međunarodnim kriterijima omogućiti izlazak njihovih rezultata u svijet, a prozore stoga što kroz takav časopis svijet može upoznati domaću znanost.“ Zaključio je da ti časopisi uvelike doprinose njihovim ambicijama i samopoštovanju te promiču međunarodne standarde izvrsnosti kao i znanstvenoistraživačku čestitost (Marušić i Marušić, 2015).

⁶ Marušić u članku objašnjava razliku između istraživačke etike, koja se odnosi na primjenu etičkih principa u provedbi istraživanja i etičko postupanje s rezultatima istraživanja te neke oblike znanstvene nečestitosti, i istraživačku čestitost, koja podrazumijeva pridržavanje profesionalnih standarda i moralnih vrijednosti (Marušić, 2019).

računalne programe, indeksirane baze podataka znanstvenih radova i mrežne usluge. Svaka institucija također bi trebala biti usmjerena na sprječavanje plagiranja, a svaki znanstvenik trebao bi, ako sumnja na plagijat ili pak neetičan postupak u istraživanju, iznijeti svoje sumnje etičkom povjerenstvu institucije. Osobito je važno obrazovanje mladih znanstvenika kako bi se spriječili budući pokušaji plagiranja (Baždarić, Pupovac, Bilić-Zulle i Petrovečki, 2009).

Na mrežnim stranicama sveučilišta i fakulteta u Republici Hrvatskoj dostupni su njihovi etički kodeksi koji definiraju pravila ponašanja svih pripadnika sveučilišne zajednice. Kodeksima je zajedničko da postupke plagiranja smatraju neprihvatljivima i zabranjuju ih (Majstorović, 2016). Ipak, studenti često nisu upoznati sa službenim propisima pa se postavlja pitanje koliko su zaista informirani o nedopustivosti plagiranja. Iako nije lako dobiti precizne informacije o razmjerima i upoznatosti s problemom plagiranja na fakultetima danas, postoji nekoliko istraživanja u kojima se ispituju stavovi studenata o plagiranju i upoznatosti s etičkim načelima u pisanju radova. Istraživanje stavova studenata korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice o plagiranju i javnoj objavi ocjenskih radova iz 2015. pokazalo je da je većina studenata svjesna da je plagiranje nepošteno ponašanje, no isto tako većina je priznala da je više puta koristila dijelove teksta drugog autora bez navođenja autorstva. Također, ustanovljeno je da većina studenata nije pročitala etički kodeks Sveučilišta u Zagrebu ili svog fakulteta. To je pokazalo da su studenti čuli i jesu svjesni da je plagiranje negativna pojava u teoriji, no nisu svjesni posljedica plagiranja (Majstorović, 2016). U novijem istraživanju ponašanja i znanja studenata Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku o plagiranju, Dukić (2022) zaključuje da bez obzira na to što studenti znaju što je plagiranje i koja su pravila navođenja internetskih izvora, svjesno rade ono što ne bi smjeli zato što u tome bivaju rijetko uhvaćeni i sankcionirani. Unatoč dostupnim *online* alatima za provjeru plagiranja, nastavnici nedovoljno provjeravaju izvornost studentskih radova pa studenti koriste tu situaciju kako bi se provukli, unatoč svijesti da to nije prihvatljivo ponašanje. Istraživanje učenika srednjih medicinskih škola iz 2010. pokazalo je da se neetička ponašanja razvijaju zapravo u ranom školovanju. Gotovo 80 % ispitanika priznalo je da je prakticiralo neki oblik akademskog nepoštenja te su, ne znajući da su napravili nešto pogrešno, priznali da ne prijavljuju kolege i ne skrivaju svoje nepoštene postupke od drugih kolega.⁷ Dakle, bez obzira na to što se radi o malom uzorku učenika uključenih u istraživanje, zaključak istraživanja ipak jasno pokazuje

⁷ Autori istraživanja uzroke takvog ponašanja kod djece najprije nalaze u kulturnim i socioekonomskim faktorima te navode da zemlje u tranziciji, izašle iz rata i visokom percepcijom korupcije poput Hrvatske pokazuju veću razinu neetičkog ponašanja kod učenika. Tomu doprinose i nekažnjavanje uhvaćenih i mišljenje učenika o gradivu koje uče, naime, ako ga smatraju preteškim, nepotrebnim i dosadnim veća je vjerojatnost varanja (Đogaš, Knežević, Kukulja Taradi i Taradi, 2010).

da ako ti učenici nastavljaju svoje školovanje na fakultetima, dolaze spremni na neke oblike akademskog nepoštenja (Đogaš, Knežević, Kukulja Taradi i Taradi, 2010). Stoga je izrazito važno da se studente pouči, osobito na početku studija, o pravilnom citiranju literature i izvora, kvalitetnom pisanju radova i provođenju znanstvenih istraživanja (Borš, 2015). Mnogi su fakulteti zaista zato i uveli obvezne ili izborne kolegije (poput Uvoda u znanstveni rad), gdje se studente upoznaje s pravilnim citiranjem, pisanjem i strukturiranjem radova te provedbom znanstvenog istraživanja. Ipak, u istraživanju o tome kako su studenti Sveučilišta u Zagrebu educirani o plagijatu, Hebrang Grgić je analizirajući sadržaj etičkih kodeksa i identificirajući kolegije koji uključuju sadržaj o plagiranju, zaključila da je broj kolegija koji se u studijskim programima bave plagiranjem još uvijek izrazito malen, osobito ako se uzme u obzir raširenost problema (Hebrang Grgić, 2018). Osim pravilne edukacije i programa za pronalaženje plagijata, najveći doprinos sprečavanju plagijata jest učiniti radove javno dostupnima, odnosno otvoreni pristup studentskim radovima. Tomu je pridonio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju iz 2013. prema kojem sva sveučilišta i veleučilišta moraju javno objaviti završne radove studenata (Majstorović, 2016).

4. Uređivanje i recenzijski postupak u hrvatskim znanstvenim časopisima i otvoreni pristup

Uređivanje znanstvenih časopisa uvelike se razlikuje od uređivanja drugih vrsta časopisa. Prije svega, ono ima posebno važnu ulogu unutar znanstvene zajednice jer su znanstveni časopisi najkorišteniji oblik formalne znanstvene komunikacije (Hebrang Grgić, 2016). Biti urednik znanstvenog časopisa, osobito onog svjetski afirmiranog, donosi izrazit utjecaj, čast je i prestiž te je jedan od ključnih trenutaka u karijeri urednika. Urednici u konačnici odlučuju o objavljivanju pristiglih radova u novom broju časopisa u čemu imaju podršku brojnih suradnika, kolega, studenata, dopisnika i drugih, a u konačnici i ustanove, izdavača, donatora ili zajednice (može se raditi o financijskoj, intelektualnoj ili reputacijskoj potpori) (Fyfe i Gielas, 2020). Također, imaju veliki utjecaj na autore i održavanje kvalitete časopisa, inzistirajući na primjeni stilskih, tehničkih zahtjeva i kriterija znanstvenoistraživačke čestitosti u izradi članka koje se najčešće izriču u uputama za autore i pružajući podršku neformalnom edukacijom u doručivanju članka za objavu (Marušić i Marušić, 2015). Od profesionalizacije i globalizacije krajem 19. st. do danas znanstveno uredništvo doživjelo je znatne promjene, pri čemu treba imati na umu i razlike unutar znanstvene infrastrukture i tradicije različitih država (Fyfe i Gielas, 2020). Pojava novih tehnologija i praksi u znanstvenom izdavaštvu utječe na posao urednika koji moraju održati korak sa zahtjevima vremena. Neke od njih su prevlast otvorenog pristupa znanstvenim informacijama, indeksiranje časopisa i metrika, mjerenje utjecaja na društvenim mrežama, objava nerecenziranih rukopisa, pojava mega časopisa koji pokrivaju vrlo širok broj tema, širenje znanstvene komunikacije izvan zemalja anglofonih područja i dr. (Serpa, Sá, Santos i Ferreira, 2020). U istraživanju o uredničkoj politici koja se tiče *online* elektroničkog objavljivanja u Hrvatskoj iz 2011., Hebrang Grgić zaključila je da postoji potreba za edukacijom urednika znanstvenih časopisa jer se pokazalo da kod velikog broja urednika ne postoji svijest o tome da elektroničko izdanje časopisa zahtijeva novi ISSN te su mnogi časopisi za elektroničko izdanje koristili ISSN tiskane verzije. Najveću podršku urednicima u stvaranju verzija časopisa u otvorenom pristupu na mreži u Hrvatskoj pružio je Hrčak (Hebrang Grgić, 2011). Na stranicama Hrčka urednici mogu pristupiti Uputama za uredništva i administratore časopisa u Hrčku, Izjavi o otvorenom pristupu, opciji prijave časopisa, opciji provjere Posjećenost časopisa, informacijama o statusima časopisa na Hrčku te Kriterijima za uvrštavanje i preporuke za uredništva časopisa u sustavu Hrčak. Za pomoć pri uređivačkom

procesu i objavi radova urednicima je, kao korisnicima Hrčka, omogućeno da zatraže korištenje alata *Open journal systems* (OJS) ako časopisi ispunjavaju Kriterije za uvrštavanje časopisa u Hrčak te također sustav otvorenog kôda za pomoć pri uređivačkom radu, ali i objavi zbornika konferencijskih radova *Open monograph press* (OMP). *Open journal systems* (OJS) koriste svi utjecajni svjetski znanstveni časopisi jer daje mogućnost neposrednog uvida u različite faze uređivanja rukopisa do njegove konačne verzije, štedi vremenske i financijske resurse tijekom vrednovanja, uređivanja i objavljivanja i daje priliku znanstvenicima na globalnoj razini da u tomu sudjeluju. Urednicima hrvatskih znanstvenih časopisa tako je pružena podrška i mogućnost da se upoznaju i uhvate korak sa svjetskim trendovima (Pehar i Velagić, 2015). Kao što je već rečeno, ideja Hrčka nije bila miješati se u izradu časopisa pa je odluka o potpunom prelasku u digitalno okruženje ostala na uredništvima (Melinščak Zlodi, 2018).

Jedna od okosnica znanstvenog izdavaštva su i recenzenti na temelju čijih preporuka urednici donose odluku o prihvaćanju, odbijanju rada ili potrebnim ispravcima. Nužno je da recenzenti budu kvalificirani stručnjaci iz područja i nezavisni o bilo kakvom utjecaju, stoga se zadatak recenzije smatra čašću i priznanjem (Stojanovski, 2015; Borš, 2015).⁸ Stoga, u tradicionalnom recenzijskom postupku najčešći oblik recenzije je onaj u kojem najmanje dva do četiri recenzenta daju anonimne recenzije koje su tajne i nedostupne javnosti. Ako se autoru ne otkriva identitet recenzenta, radi se o jednostruko slijepoj recenziji, a u slučaju kada ni autor ni recenzent ne znaju jedno drugo, to je dvostruko slijepa recenzija (Stojanovski, 2015). U malim znanstvenim zajednicama poput hrvatske gdje se određenim znanstvenim temama bavi mala skupina ljudi, identitet nije lako sakriti te se pojavljuju problemi koji se vežu uz zlorabe recenzentske pozicije i sukob interesa (Borš, 2015). Borš upozorava na to da iako je na uredništvu da spriječi takve radnje, praksa pokazuje da se često mišljenja recenzenata odmah prihvaćaju ne provjeravajući njihovu utemeljenost. Urednici kao posrednici u komunikaciji između autora i recenzenata trebali bi educirati recenzente o odgovornosti njihova zadatka, a Marušić (2015) predlaže urednicima da ih i upoznaju s tuđim anonimnim recenzijama kako bi imali orijentir i izbjegli pogreške drugih, što uvelike pridonosi poboljšanju kvalitete recenzija. Upravo otvoreni sustav recenzija omogućuje vidljivost komentara recenzenata, pridonoseći na taj način konstruktivnijim recenzijama, većem trudu i mogućnosti da recenzenti pokažu svoju stručnost, možda za nju budu i

⁸ Borš (2015) ističe da se u Hrvatskoj recenzija umjesto toga još uvijek ponekad uzima kao naporan, neplaćeni posao koji oduzima previše vremena, što se ponekad odražava na nastajanje površnih recenzija i neodaziv na molbe za recenziranjem.

nagrađeni, a autori i oni koji će to jednom postati, dobiju dodatne informacije i priliku da nauče iz primjera (Stojanovski, 2015). Iako je danas otvoreni pristup vrlo rasprostranjen, klasična recenzija i dalje prevladava, a sustavi otvorenog recenziranja ipak još uvijek predstavljaju nove izazove kojima se uredništva časopisa trebaju tek prilagoditi (poput nesklonosti potpisivanja recenzenata, odvlačenje pažnje čitatelja s kvalitete rada na primjedbe recenzenata, itd.).⁹ Zbog očitih koristi, bilo bi konstruktivno da i uredništva hrvatskih znanstvenih časopisa razmišljaju u smjeru uvođenja nekih oblika otvorene recenzije, osobito ako se uzmu u obzir prednosti koje može donijeti transparentnost postupka evaluacije, prilika da se kvaliteta rada recenzenta može provjeriti i javno vrednovati te bolja povratna informacija autorima i drugim recenzentima, osobito onima na početku karijere.

⁹ Postoje različiti modeli otvorene recenzije koji se mogu u biti vrlo razlikovati. Neki se i dalje oslanjaju na anonimnu recenziju zbog zaštite recenzenata i slobodnijeg izražavanja kritičnosti, dok drugi inzistiraju na pozitivnim stranama otkrivanja identiteta recenzenta. On autoru također može biti poznat, a recenzije i identiteti objavljeni skupa s radom i dostupni javnosti. Otvorena recenzija može se provesti prije objave rada, no neki podržavaju recenziju nakon objave. Postoje i modeli u kojima se čitateljima daje mogućnost recenziranja, a istovremeno provede i formalna recenzija te se zajedno objavljuju, potpisano ili anonimno (Stojanovski, 2015).

5. Istraživanje: studentski časopisi u otvorenom pristupu

5. 1. Metodologija i studentski časopisi u istraživanju

Sveučilišta, fakulteti i odsjeci na fakultetima jedni su od čestih nekomercijalnih izdavača znanstvenih časopisa u Republici Hrvatskoj. Unutar djelatnosti fakulteta nerijetko se spominju izdavaštvo, nakladništvo ili tiskarstvo. Primjer elektroničkog izdavaštva nalazi se na stranicama Filozofskog fakulteta u obliku poveznice na FF Open Press - izdanja Filozofskog fakulteta u Zagrebu u otvorenom pristupu, platforme na kojoj se objavljuju digitalna izdanja *FF-press* naklade te radovi s raznih zavoda i odsjeka u obliku autorskih i uredničkih knjiga, zbornika radova i udžbenika kojima je moguće pristupiti preko kataloga u otvorenom pristupu. *FF-press* podržava i studente koji u zadnje vrijeme šalju izdavaštvu sve kvalitetnije i ozbiljnije časopise, neke s već dugom, iako često isprekidanom tradicijom izlaženja (Klemar Bubić i Luić-Vudrag, 2018). Znanstveni doprinos i ugled institucije jedan je od glavnih motiva izdavaštva pa tako i pokretanja časopisa na fakultetima, što pridonosi i kvaliteti nastave jer ti znanstveni radovi postaju važan izvor informacija za učenje i istraživačke radove studenata. Znanstveni članci, kojima su autori ili ih preporučuju profesori, postaju važan dodir sa znanstvenom metodologijom i proširuju upoznatost sa znanstvenom literaturom nekog područja (Aparac-Jelušić, 2015). Na nekim fakultetima održavaju se i kolegiji na kojima je primarni cilj steći razumijevanje metodologije, istraživačkih metoda, poznavanje vrsta istraživanja i općenito pravila pisanja znanstvenih radova. U tom okruženju ambiciozni i aktivni studenti uključeni u rad studentskih udruga često se okupljaju oko studentskih časopisa kojima cilj nije samo promocija udruge i povećanje kvalitete studentskog života na fakultetu, već i pisanje ozbiljnijih znanstvenih i stručnih radova pod mentorstvom nastavnika.

Istraživanje studentskih časopisa u čijoj izradi sudjeluju, koje uređuju i konačno u kojima svoje radove objavljuju studenti, moglo bi pružiti jasan uvid u izgradnju, znanstveni razvoj i postignuća studenata na određenim fakultetima. Ipak, studentski časopisi kao periodičke publikacije koje uređuju studenti okupljeni oko nekog znanstvenog područja, istraživačke teme ili zajedničkog interesa te u svrhu poboljšanja kvalitete studentskog života, znanstvenog razvoja i okupljanja vrijednih studentskih akademskih postignuća u jednoj

publikaciji, ne pojavljuju se u sklopu ili kao zasebna tema znanstvenih istraživanja. Zato je cilj ovog rada donijeti zaključke o osnovnim obilježjima studentskih časopisa, nastajanju, aktualnim stanjima opremljenosti i problemima vezanim uz tematiku studentskih časopisa na odabranom uzorku studentskih časopisa koje uređuju studenti Sveučilišta u Zagrebu.

Nakon pretraživanja studentskih časopisa koje uređuju studenti na fakultetima Sveučilišta u Zagrebu napravljena je selekcija pri kojoj su se slijedila dva kriterija: u studentskim časopisima su objavljeni znanstveni i stručni članci studenata te časopisi imaju barem jedan broj časopisa dostupan u otvorenom pristupu, čime je dobiven uzorak od 22 časopisa. Upravo je otvoreni pristup najviše doprinio vidljivosti, pristupačnosti i posljedično poboljšanju kvalitete časopisa, a raširenost otvorenog pristupa među studentskim časopisima Sveučilišta u Zagrebu omogućila je da se istraživanje studentskih časopisa obogati spoznajama o prednostima otvorenog pristupa i učinila uzorak više nego prihvatljivim za opseg ovog istraživanja. Pretraživanjem Hrčka: portala hrvatskih i stručnih časopisa i stranica odsjeka fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prikupljeni su podaci o financiranju, uređivanju, autorima, načinima recenziranja, vrstama časopisa i radova te kvaliteti studentskih časopisa. Da bi se jednostavnije napravila analiza podataka o članovima i organizaciji uredništva, o autorima te o broju članaka koji se u njima objavljuju odabrani su i pregledani zadnji dostupni brojevi svih časopisa. Kako bi se usporedile i konačno opisale osnovne značajke prikupljenih podataka, u analizi se primjenjuju deskriptivna i komparativna metoda.

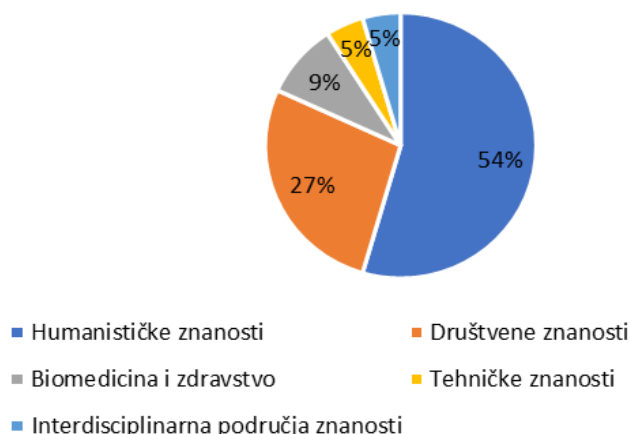
Tablica 1. Osnovne informacije o časopisima korištenima u istraživanju

Fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Ime časopisa	Izdavač	Područje	Broj digitaliziranih i dostupnih brojeva
Filozofski fakultet	Čemu: časopis studenata filozofije	Udruženje studenata filozofije filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu	Filozofija	26
	KRITiKA: Časopis za kulturu racionalnosti, istraživanja, teorije i kritičkih analiza	Novoosnovano udruženje studenata filozofije – NOUS	Filozofija	2
	Nouspojava	Novoosnovano udruženje	Filozofija	1

		studenata filozofije – NOUS		
	Pro Tempore: časopis studenata povijesti	Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Povijest	13
	Kontrapost: Radovi studenata Odsjeka za povijest umjetnosti	Klub studenata povijesti umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta	Povijest umjetnosti	2
	Balkan express: studentski časopis za južnoslavenske jezike, književnosti i kulturu	Klub studenata južne slavistike „A-302“ Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu	Južnoslavenski jezici i književnost	9
	Psychē: Časopis studenata psihologije	Klub studenata psihologije „STUP“	Psihologija	3
	Fragmenti: Časopis studenata Odsjeka za arheologiju	Odsjek za arheologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Arheologija	5
	K.: časopis za književnost, književnu i kulturalnu teoriju	Klub studenata komparativne književnosti K	Komparativna književnost	5
	Jat: časopis studenata kroatistike	Klub studenata kroatistike	Kroatistika	3
	Diskrepancija: studentski časopis za društveno-humanističke teme	Klub studenata sociologije	Sociologija	25
Fakultet hrvatskih studija	Scopus: časopis za filozofiju studenata Hrvatskih studija	Hrvatski studiji	Filozofija	2
	Amalgam	Udruga studenata sociologije "Anomija"	Sociologija	3
	Cassius: časopis studenata kroatologije na Hrvatskim studijama	Hrvatski studiji	Kroatologija	2
	Lucius: Zbornik radova Društva studenata povijesti Hrvatskih studija „Ivan Lučić –	Hrvatski studiji	Povijest	2

	Lucius“			
	Psychoactive: časopis studenata psihologije Hrvatskih studija	Klub studenata psihologije Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu "Feniks"	Psihologija	2
Fakultet političkih znanosti	Mali Levijatan: studentski časopis za politologiju	Fakultet političkih znanosti	Politologija	8
Geodetski fakultet	Ekscentar: časopis studenata Geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu	Studentski zbor Geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu	Geodezija	21
Katolički bogoslovni fakultet	Spectrum: ogledi i prinosi studenata teologije	Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Teologija	18
Pravni fakultet	Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja	Udruga Pravnik	Pravo	30
Veterinarski fakultet	Veterinar: znanstveno-stručni časopis studenata veterinarske medicine: utemeljen 1938.	Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Veterinarska medicina	17
Stomatološki fakultet	Sonda: list studenata Stomatološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu	Stomatološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Stomatologija	44

Prema podacima s mrežnih stranica odsjeka i stranica časopisa na Hrčku, u tablici 1 koja prikazuje časopise u uzorku vidljivo je da najviše studenata koji uređuju studentske časopise studira na Filozofskom fakultetu (na odsjecima za južnoslavenske jezike i književnost, povijest, povijest umjetnosti, filozofiju, psihologiju, arheologiju, komparativnu književnost, kroatistiku i sociologiju), a zatim na Fakultetu Hrvatskih studija (sociologija, povijest, psihologija, filozofija i kroatologija). Ostali fakulteti na kojima se uređuju studentski časopisi su Fakultet političkih znanosti, Geodetski fakultet, Katoličko bogoslovni fakultet, Pravni fakultet i Stomatološki fakultet.

Prilog 1. Grafički prikaz odabranog uzorka studentskih časopisa po znanstvenim područjima fakulteta na kojima se uređuju

Iako pojedini časopisi mogu objavljivati članke iz različitih znanstvenih područja, ovisno o politici uredništva, pretraživanje je pokazalo da od odabranog uzorka studentskih časopisa, čak dvanaest uređuju studenti s fakulteta i smjerova humanističkih područja znanosti, a dvostruko manje društvenih znanosti. Samo dva pripadaju znanstvenom području biomedicine i zdravstva te jedan tehničkim i jedan interdisciplinarnim područjima znanosti. Dakle, studenti humanističkih znanosti prednjače kao pokretači studentskih časopisa u kojima se objavljuju znanstveni i akademski radovi, dok kod studenata prirodnih znanosti ta aktivnost u potpunosti izostaje.

Od svih spomenutih časopisa na Hrčku se nalazi ukupno šesnaest (dakle malo više od 70 %), aktivno je dvanaest, dok su prestala objavljivati na Hrčku četiri časopisa (Jat, K., Amalgam i Scopus). Vlastitu mrežnu stranicu ima sedam časopisa, dok su ostali dostupni na drugim mjestima poput fakultetskih repozitorija. Objava studentskih časopisa u otvorenom pristupu pokazala se idealnom zbog povećanja vidljivosti, a mnoga su uredništva studentskih časopisa prepoznala da prebacivanje na mrežu olakšava urednički proces, omogućujući bržu i efikasniju komunikaciju i organizaciju, odnosno suradnju s autorima, mentorima, recenzentima i drugim suradnicima, a osobito studentima s drugih smjerova i fakulteta; lakše praćenje ispravaka i rada na materijalima za objavu i uključivanje svih spomenutih u izradu časopisa bez potrebe za fizičkim okupljanjem. Ipak, svi časopisi imaju ili su imali tiskanu tradiciju izlazenja te su odlučili digitalizirati pojedine brojeve i objaviti ih na mreži u otvorenom pristupu. Tako je na Fakultetu Hrvatskih studija izlazio Scopus koji je vodila

istoimena udruga, a jedini brojevi dostupni na mreži su iz 2012. i 2014. Slično tomu, preko fakultetskog repozitorija Psychoactive ima online dostupne brojeve iz 2016. i 2017. Većina je časopisa i nastavila objavljivati nove brojeve *online*, koji se onda tiskaju u manjim nakladama nego prije. Iako neka uredništva imaju ambicije arhiviranja na mreži starijih brojeva (što je opcija koju omogućuje Hrčak), za takve projekte nije lako sakupiti starije primjerke ili doći do financijskih sredstava, osobito za časopise s dugom tradicijom izlaženja. No, primjer časopisa Sonda pokazuje da studenti prepoznaju dobrobit takvih projekata unatoč preprekama. Za Sondu, čija se dva broja nalaze na Hrčku, za prethodna 42 broja bio je najavljen projekt digitalizacije kako bi svi brojevi bili dostupni na mreži. Nekoliko članica uredništva su prikupile stare arhivirane brojeve časopisa i napisale projekt koji je ove akademske godine 2022./2023. dobio Rektorovu nagradu za društveno koristan rad u akademskoj i široj zajednici.

5. 2. Financiranje studentskih časopisa

Pomoć studentima u financiranju časopisa uglavnom pružaju odsjeci na fakultetima čija potpora nije samo materijalna, već se potiču istraživanja, mentoriraju i recenziraju studentski radovi i ostvaruje stručna suradnja pri objavi. Studenti često surađuju jedni s drugima i volonterskim doprinosom u prijevodima, lektoriranju ili grafičkom dizajnu (najčešće su to studenti anglistike, kroatistike i dizajna) čime stječu korisno iskustvo i poznanstva. Studentski rad na izdavanju časopisa potpuno je volonterske prirode, časopis ne ostvaruje profit i često se nudi u otvorenom pristupu, a tiskani primjerci proslijede knjižnicama (Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, knjižnicama matičnih fakulteta, zainteresiranim knjižnicama institucija i muzeja i dr.), autorima i ostalima koji su doprinijeli ili svim zainteresiranim studentima ovisno o postojećoj praksi. Jedan od čestih načina stjecanja financijske potpore je mogućnost prijave na natječaje i ostvarivanje prava na sufinanciranje studentskih projekata. Uredništvo ne mora navesti podatak o sufinanciranju časopisa na njegovim stranicama, no ti se podaci ipak često navode u impresumima dostupnih brojeva časopisa na mreži. U nekim slučajevima te je podatke potrebno potražiti na drugim mjestima, a pružatelji financijske potpore ili sponzori mogu biti spomenuti u Uvodnicima (ili Riječi urednika/uredništva) ili na mrežnim stranicama časopisa, najčešće u obliku zahvale na pruženoj potpori.

Tablica 2. Podaci o pružateljima financijske potpore za pojedini časopis koji su prikupljeni pretraživanjem na mreži dostupnih brojeva časopisa

Ime časopisa	Pružatelji financijske potpore	Donatori časopisu
Čemu	Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu	-
KRITIKA	-	-
Nouspojava	Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu	-
Pro Tempore	Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu Kluba studenata povijest – ISHA Zagreb Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu	Pojavljuju se samo u starijim brojevima časopisa (do 2010.): DTM GRUPA d.o.o., NARCOR d.o.o., TRANSPORTI KRAJAN d.o.o., HEMA d.o.o., KEMOKOP d.o.o., EUROGRAF d.o.o., Podravka d.d. Koprivnica, Raiffeisen BANK Austria d.d. Zagreb, Profil International S. S., M. F., Drago Roksandić, Marko Lovrić, Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin Šegvić, Tomislav Brandolica
Kontrapost	Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu	-
Balkan express	Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu	-
Psychē	Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu	-

	Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu	
Fragmentsi	Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu	-
K.	Odsjek za komparativnu književnost Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport	-
Jat	Odsjek za kroatistiku Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu	-
Diskrepancija	Odsjek za sociologiju Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu	-
Scopus	Fakultet hrvatskih studija	-
Amalgam	Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu	-
Cassius	Fakultet hrvatskih studija	-
Lucius	Odsjek za povijest Hrvatskih studija Fakultet hrvatskih studija Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu	-
Psychoactive	Fakultet hrvatskih studija Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu	-
Mali Levijatan	Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu	-
Ekscentar	Studentski zbor geodetskog fakulteta Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa (danas Ministarstvo znanosti i obrazovanja) Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu Hrvatska komora ovlaštenih inženjera geodezije Hrvatsko geodetsko društvo Geodetski fakultet Hrvatsko kartografsko društvo Državna geodetska uprava	Geomatika Smolčak d.o.o., Geocentar d.o.o., Geoplan d.o.o., Arc Geo d.o.o., Geo Media d.o.o., Geokod d.o.o., Promet i prostor d.o.o., Mreža M d.o.o., Vektra d.o.o., IGEA in2 grupa, Sokkia Topcon, Landing d.o.o., Geo-Land d.o.o., Geosfera d. o. o., Geodata d.o.o., Cad Com d.o.o., Teximp d.o.o., Geomont d.o.o., Navigo sistem d.o.o., Komteh d.o.o., Gromatic K.R. d.o.o., Geokliman d.o.o., Georaster d.o.o., Geoteha d.o.o., Ured ovlaštenog inženjera Slaven Lambaša, Šibenik, Ured ovlaštenog inženjera Ivan Bilić, Gračac, Ured

	Geodetsko društvo Herceg Bosne Hrvatski geodetski institut Hrvatski hidrografski institut Katastar Grad Zagreb	ovlaštenog inženjera Zoran ..., GIS DANA, Geodezija Šibenik d.o.o.
Spectrum	Katolički bogoslovni fakultet Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu	-
Pravnik	-	-
Veterinar	Veterinarski fakultet	-
Sonda	Stomatološki fakultet Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu Udruga studenata stomatologije (Udruga studenata dentalne medicine Hrvatska komora dentalne medicine (Hrvatska stomatološka komora) Hrvatsko stomatološko društvo Hrvatskog liječničkog zbora	Bredent, Colgate, Belupo

Iz tablice 2 vidljivo je da časopisi najčešće dobivaju potporu fakulteta i matičnih odsjeka fakulteta te javljanjem na natječaje za studentske projekte Studentskog zbora Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišta u Zagrebu, Studentskog centra te u manjoj mjeri studentskih udruga i drugih upravnih i znanstvenih ustanova te udruženja. Što se tiče informacija o donatorima i tvrtkama koje sponzoriraju časopis, one se u manjoj mjeri navode u časopisima, dakle samo u tri (Pro Tempore, Ekscentar i Sonda). U slučaju digitaliziranih brojeva časopisa Pravnik i KRITiKE, informacije o financiranju časopisa se ne navode niti u impresumu ili u Uvodniku.

Ipak, ponekad je nedostatak financija jedan od razloga odlaganja ili nerijetkih diskontinuiteta izlaženja studentskih časopisa. Studentske udruge jedan su od načina kojim se olakšava financiranje i pojednostavljuje organiziranje poslova u vođenju časopisa. Udruge se mogu financirati članarinama, namjenskim sredstvima državnih ustanova i drugih organizacija, donacijama i drugim zakonski dozvoljenim načinima, ali i manjim prihodima koji mogu biti ostvareni izdavanjem publikacija kao časopisa i biltena za potrebe studenata. U

nekim slučajevima studentske udruge angažirane su oko uređivanja studentskih časopisa, a čak se znaju navoditi i kao njihovi izdavači. Unutar odabranog uzorka časopisa čak za dvanaest je navedeno da ih izdaje studentska udruga, u šest su članovi udruge oni koji su angažirani oko njihova uređivanja i promocije (što je vidljivo na stranicama udruge ili časopisa), dok kod tri časopisa (Fragmenti, Spectrum i Mali Levijatan) nema povezanosti sa studentskim udrugama. Časopis Ekscentar je specifičan jer ga izdaje Studentski zbor Geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

S obzirom na to da dobivaju javnu potporu, objavljivanje u otvorenom pristupu pokazalo se izrazito pogodnim za studentske časopise jer im se time povećala dostupnost i pronalaženje potencijalnih čitatelja i budućih zainteresiranih autora. Mladi autori članaka objavljenih na Hrčku dobivaju povratnu informaciju o vidljivosti i preuzimanju svojih radova. Što se tiče tiskanih primjeraka, časopisi s dužom tradicijom izlaženja nastoje digitalizirati svoje stare tiskane brojeve kako bi ih objavili na mreži, a tisak se pokazuje kao skuplji i neučinkovitiji način objavljivanja pa tiskani primjerci postaju malobrojniji. Radije se ulaže u manje naklade gdje se primjerci podijele urednicima, suradnicima, autorima ili naručiteljima, knjižnicama i drugima koji žele posjedovati tiskani primjerak časopisa, a dodijeljena sredstva nastoje se ulagati u izradu web stranice i pripremu za postavljanje časopisa na mrežu.

5. 3. Uređivanje studentskih časopisa

Uredništvo studentskih časopisa najčešće se u cijelosti sastoji od studenata fakultetskog smjera ili znanstvenog područja kojem pripada časopis na određenom fakultetu.¹⁰ Upravo je uredništvo to koje određuje temu ili teme novog broja časopisa (često na početku akademske godine), otvara prijave, zaprima i bira radove koji će u njemu biti objavljeni. Ono potpisuje (ili jedan od članova uredništva u ime uredničkog tima ili glavni urednik) i „Uvodnik“, „Uvodnu riječ“ ili „Riječ uredništva“ koja se nalazi na početku časopisa, često iznoseći temu broja, teme koje se obrađuju u člancima ili jednostavno poruku uredništva čitateljstvu. Glavnu odgovornost i organizacijsku ulogu u izradi studentskih časopisa ima student glavni urednik (i njegov zamjenik ako postoji) koji mora održavati komunikaciju sa

¹⁰ Zanimljiv je i specifičan primjer časopisa Balkan express gdje je uredništvo u jednom trenutku bilo internacionalno, odnosno uključivalo je studentske urednike iz Slovenije, Srbije pa i BiH i Bugarske, što proizlazi iz specifičnosti studija južnoslavenskih jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu, gdje se nalazi pet katedri srodnih jezika (za slovenski, makedonski, bugarski jezik i književnost, srpsku i crnogorsku književnost te katedra za poredbenu povijest i književnost).

svima koji sudjeluju u izradi časopisa. Uglavnom iza njega stoji urednički tim koji čini nekoliko studenata, koji u nekim časopisima može djelovati i bez izabranog glavnog urednika. Broj članova uredničkog tima može varirati. Prema podacima s dostupnih stranica impresuma zadnjeg broja časopisa u uzorku, najviše studenata u uredničkom timu imaju časopisi Pro Tempore, Sonda i Veterinar (9), a zatim slijede Mali Levijatan i Ekscentar (8), Jat, K., Psychoactive i Lucius (6), Psychē, Diskrepancija i Spectrum (5), Nouspojava (4), Fragmenti, Amalgam, Kontrapost i Balkan express (3), dok najmanje članova uredništva imaju Čemu, KRITiKA, Scopus, Cassius i Pravnik (2).

Ovisno o uredničkoj praksi u različitim časopisima, urednički tim se prema podacima iz dostupnih impresuma zadnjeg broja svakog časopisa u ovom istraživanju, osim samih članova uredništva može sastojati i od spomenutog glavnog urednika (ima 12 časopisa) ili glavnog i odgovornog urednika (ima 6 časopisa), izvršnog urednika (imaju 2 časopisa), zamjenika glavnog urednika (ima 7 časopisa), tajnika urednika (ima 1 časopis), grafičkog urednika ili uredništva (ima 5 časopisa) i urednika pripravnika (imaju 2 časopisa). U nekim slučajevima, uz studentski urednički tim, uredništvo može činiti i „znanstveni“ tim čiji su dio doktori znanosti, profesori s odsjeka i znanstvenici iz područja koji su odlučili pružiti podršku studentima, mentorirati pa i recenzirati radove za časopis. Tako u 9. godištu časopisa Fragmenti uz uredništvo postoji i urednički odbor u kojem se nalazi profesorica s odsjeka, a na 2. broju 60. godišta časopisa Veterinar uz studentski urednički odbor radio je urednički kolegij sastavljen od deset doktora znanosti iz područja. Uredništvo časopisa Pravnik sastoji se od uređivačkog odbora kojeg čine dvije studentice, dok uz njega postoje i još dva posebna odbora: znanstveni odbor koji čine doktori znanosti (12) te međunarodni savjetodavni odbor sa znanstvenicima iz inozemstva (4). Zanimljiv je primjer 22. godišta časopisa Ekscentar koji uz uredništvo, ima i počasno uredništvo koje se sastoji od pet profesora emeritusa s fakulteta.

Promoviranje časopisa jedna je od najvažnijih zadaća uredništva, što može uključivati pridobivanje budućih autora, čitatelja, potpore mentora i matičnog fakulteta, sredstava namijenjenih za studentske projekte, prijave na natječaje za nagrade za izvrsnost, vođenje društvenih mreža pa i zadobivanje medijskog prostora, prvenstveno studentskih medija. Urednici su u većini slučajeva članovi studentske udruge koja izdaje časopis i koja se onda angažira oko promocije novog broja, osobito na vlastitim društvenim mrežama i mrežnim stranicama ako ih ima. Komunikacija se uglavnom premješta na društvene mreže koje olakšavaju komunikaciju i promociju, a sve više se ulaže u izradu i vlastitih mrežnih stranica časopisa (gdje se nalaze kontakti ili može pronaći opcija za kontaktiranje uredništva) s

arhivom na mreži i sa svim potrebnim podacima, informacijama o časopisu i obavijestima.¹¹ Tako od studentskih časopisa u uzorku mrežnu stranicu ima osam časopisa (Čemu, Kontrapost, Pro Tempore, Mali Levijatan, Psychē, Fragmenti, Sonda, a časopis Jat ima blog stranicu), Facebook stranicu ima čak dvanaest časopisa (Čemu, Pro Tempore, Jat, Sonda, Mali Levijatan, Kontrapost, Balkan express, Psychē, K., Diskrepancija, Psychoactive i Spectrum) te Instagram devet (Sonda, Kontrapost, Balkan express, Psychē, Čemu, Jat, K., Pravnika i Veterinar).

Za razliku od uobičajene prakse, članovi uredništva studentskih časopisa nerijetko su i recenzenti pristiglih članaka koje su napisali njihovi kolege. O tomu će biti više rečeno u potpoglavlju o recenzijama. Osim uređivanja novog broja, uredništva se mogu baviti i drugim aktivnostima koje promoviraju znanstvena istraživanja i časopis. Tako je uredništvo časopisa Pro Tempore uz potporu Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta godine 2021. uspjelo organizirati znanstveni skup „Civilizacijski i kulturni susreti“ (istoimene teme novog broja časopisa) na kojem su bili pozvani izlagati studenti i izlagači raznih struka povezanih s temom. Kao motiv organiziranja skupa navodi se želja da se studentima pruži iskustvo usmenog izlaganja vlastitih radova i teza. Na mrežnoj stranici časopisa poziva se zainteresirane autore članaka, ali i one koji žele izlagati na skupu da se putem stranice obrate uredništvu časopisa. Vezano uz skup objavljuje se i knjižica programa i sažetaka izlaganja, a do sada su objavljene dvije takve knjižice.

Uredništva na mrežnim stranicama časopisa unutar opisa časopisa na Hrčku ili uputama za autore te ponekad i u sklopu poglavlja novog broja časopisa u kojem se obraća čitateljstvu (Uvodna riječ), objašnjavaju svrhu časopisa i ciljeve koje se postiglo ili želi postići pokretanjem i uređivanjem studentskog časopisa. Najčešći cilj koji se pojavljuje jest da se omogući studentima objavljivanje istraživačkih i seminarskih radova, potiče ih se na znanstveni razvoj i objavljivanje prvih istraživačkih radova i aktivnosti izvan okvira fakultetske nastave. Studente se nastoji i motivirati da se bave novim i njima zanimljivim temama i time daju vlastiti doprinos određenom tematskom ili znanstvenom području u Hrvatskoj. Ne samo da se radi o doprinosu ranom formiranju studenata kao budućih znanstvenika i stručnjaka, već i poboljšanju iskustva studiranja jer potiče studente na suradnju s kolegama viših generacija pa i studenata drugih znanstvenih područja, osobito kada su u

¹¹ Napore koji se mogu naći na leđima studenata koji na sebe preuzimaju uređivanje studentskog časopisa dobro ilustrira rečenica koju je uredništvo časopisa Scopus poručilo čitateljima u „Riječi uredništva“: „U ovome timskom radu puno smo naučili, a naučili smo tako što smo se učili sami. Naravno, pred nama je još puno toga što treba savladati te se nadamo da ćemo obuhvatiti veću skupinu studenata od sadašnje i da će kvaliteta budućih radova biti još bolja.“ (Uredništvo, 2012).

pitanju časopisi ili tema broja koja traži interdisciplinarni pristupu problematici. Otvoreni pristup omogućio je veću vidljivost studentskim radovima u vlastitoj znanstvenoj zajednici, ali i šire, osobito radovima koji se objavljuju i u engleskom prijevodu. Neka uredništva osobito ističu praktične ciljeve, poput stjecanja vještina vezanih uz pisanje znanstvenih članaka kao pretraživanje literature, akademsko izražavanje, strukturiranje, jasno i precizno argumentiranje i iznošenje problema i dr.¹² Uredništva časopisa mogu se referirati i na aktualne probleme vezane uz područje ili na nedostatke programa vlastitog studija, poput zastarjelosti literature i nedostatka istraživanja određenih tema te pozivaju studente da u časopisu daju doprinos već etabliranim temama u svijetu, a koje nisu doprle do domaćih znanstvenika. Ovo posljednje je, primjerice, slučaj u „Riječi uredništva“ filozofskog časopisa KRITiKA gdje se poziva studente da svojim radom doprinesu istraživanju na ovim prostorima zapostavljenih analitičkih filozofskih tema, a koja su dio nastave na zapadnim sveučilištima.

Jedan od najvećih problema studentskih časopisa jest diskontinuitet izlaženja, najčešće povezan sa smjenom uredništva, odnosno smjenom generacija. Tomu svjedoče i češće promjene naslova studentskih časopisa. Tako je, primjerice, naslov časopisa Kontrapost: Radovi studenata Odsjeka za povijest umjetnosti bio tri puta promijenjen (1997. - 1998. izlazio pod naslovom Patina, 2004. - 2008. kao Radovi studenata Odsjeka za povijest umjetnosti te nakon toga sadašnji naslov). Časopis Nouspojava osnovalo je Novoosnovano udruženje studenta filozofije (NOUS) Filozofskog fakulteta (samo dvije godine nakon što je pokrenulo, a zatim odustalo od daljnjeg izdavanja časopisa KRITiKA), ali je nakon prvog broja donesena odluka da se ime promijeni u jednostavnije Nous. S obzirom da je novi broj predstavljen nedavno, odnosno u svibnju ove godine, još nije dostupan na mreži pa novi podaci nisu dodani na Hrčku. Pronalaženje novih studenata koji su spremni izdvojiti svoje vrijeme za tako zahtjevan zadatak uz studentske obveze, bez prethodnog iskustva potrebnog

¹² Primjer toga su mogućnosti koje projekt časopisa Psychoactive pruža studentima nabrojane na stranici Odsjeka za psihologiju Fakulteta hrvatskih studija, a to su „1) stjecanje vještine uspješnog pretraživanja baza podataka; 2) upoznavanje s najnovijim znanstvenim dostignućima u psihologiji; 3) priliku za dodatnim proširivanjem znanja, preko vlastite angažiranosti i neformalnog učenja; 4) stjecanje vještine pisanja preglednih radova, kritičkih osvrti i stručnih eseja; 5) kritičko sagledavanje znanstvenog kredibiliteta literature i znanstvenih članaka; 6) promicanje načela otvorenog pristupa znanosti; 7) popularizaciju specifičnih i eventualno manje zastupljenih područja psihologije; 8) usku suradnju sa starijim studentima, čije će im kritike i sugestije približiti način funkcioniranja znanstvene zajednice i izrade znanstvenog rada; 9) dobivanje uvida u rad u različitim područjima psihološke djelatnosti kroz provedbu intervjua sa stručnjacima iz svijeta psihologije; 10) informiranje o najnovijim spoznajama znanstvene psihologije, kao i o kongresima te stručnim skupovima koji će se održavati u Hrvatskoj i svijetu; 11) pridonosenje ugledu studija psihologije Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu kroz predstavljanje radova studenata obrazovanih u tom studijskom programu.“ Zanimljivo, ispod su i navedeni kratkoročni ciljevi uredništva koji „uključuju uspostavljanje jače prisutnosti na društvenim mrežama, pronalaženje novih načina promocije časopisa među studentima, motiviranje potencijalnih autora na pisanje članaka te tiskanje najmanje jednom semestralno.“ (*Psychoactive*, n. d.).

za uređivanje časopisa, jedna je od najvećih prepreka u nastavku rada časopisa zbog koje prestaju izlaziti brojni studentski časopisi neovisno o njihovim dotadašnjim rezultatima. Zato su neka uredništva odlučila poduzeti korake kojima bi se smanjili rizici od gašenja časopisa čije uređivanje nema tko preuzeti. Nova se uredništva uglavnom konzultiraju s prethodnim urednicima čiji savjeti uvelike pomažu u snalaženju s novom odgovornošću i dobrovoljno doprinose izlaženju novog broja časopisa. Uredništva nekih časopisa išla su korak dalje osnovavši uredništva pripravništva studenata novih generacija koji bi trebali naslijediti uređivanje časopisa u trenutku smjene generacija, a do preuzimanja uredništva sudjeluju u uređivanju časopisa i stječu od njih potrebna znanja. Trajanje mandata urednika može se i vremenski ograničiti kako bi novi urednici mogli učiti od prethodnih. Tako je, primjerice, uredništvo studentskog časopisa Psychē donijelo odluku da se svako uredništvo bira na dvije godine kako bi se stigla prenijeti sva znanja potrebna za uspješno vođenje časopisa. U svakom slučaju, uredništva časopisa neprestano ulažu napore u potrazi za novim članovima i da zainteresiraju studente za rad na časopisu da bi osigurali kontinuitet izlaženja, što nije lako uzmu li se u obzir studentske obveze i različiti interesi studenata.

5. 4. Autori članaka u studentskim časopisima

Uz svaki studentski časopis u otvorenom pristupu uredništvo objavljuje upute za autore o tome kako bi trebao izgledati članak prihvatljiv za objavu u časopisu.¹³ Autori koji uredništvu prijavljuju svoje radove uglavnom mogu biti studenti smjera ili srodnih smjerova na tom ili drugom fakultetu istog ili srodnog znanstvenog područja, ovisno o popularnosti časopisa, broju zainteresiranih studenata za temu tekućeg broja i politici uredništva hoće li prihvaćati radove studenata s drugih fakulteta ili drugih znanstvenih područja.

Tablica 3. Prikaz rezultata pretraživanja autora članaka zadnjeg broja časopisa korištenih u ovom istraživanju

¹³ Iako nije česta praksa da se organiziraju radionice na kojima se pripremaju i daju upute budućim autorima, uredništvo časopisa Psychē poziva autore prije početka pisanja članaka da sudjeluju na radionici na kojoj se studenti upoznaju s procesom pripreme članaka za objavu i očekivanim stilom pisanja za znanstveni časopis. Uredništvo na mrežnoj stranici časopisa poziva autore i da pošalju prijedloge i ideje za temu novog broja, što je još jedna netipična praksa uredništava studentskih časopisa i pokušaj da se motivira i inspirira nove autore da pošalju svoje radove redakciji časopisa.

Časopis	Studenti istog fakulteta	Drugi fakulteti s kojih dolaze studenti	Diplomirani studenti	Doktori znanosti	Nema podataka o autoru	Broj članaka
Čemu	12	8 (Filozofski fakultet Split, Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet hrvatskih studija, Pravni fakultet)	-	-	-	27
KRITIKA	16	5 (Filozofski fakultet u Rijeci, Međunarodno Sveučilište Libertas, Fakultet filozofije i religijskih znanost)	1	-	3	19
Nouspojava	8	1 (Filozofski fakultet u Nišu)	-	-	-	10
Pro Tempore	20	1 (Fakultet Hrvatskih studija)	5	1	-	33
Kontrapost	15	-	-	-	-	14
Balkan express	7	2 (Filozofski Fakultet u Splitu, Moskovsko državno sveučilište Lomonosov)	-	-	8	16
Fragmenti	6	-	-	-	-	5
Jat	17	-	-	-	-	20
K.	15	1 (Filološki fakultet u Beogradu)	-	-	-	16
Psychē	18	-	-	-	-	18
Diskrepancija	9	2 (Univerzitet Crne gore, Filozofski fakultet u Beogradu)	-	1	-	13
Scopus	2	3 (Northwestern University,	-	-	-	14

		Filozofski fakultet Družbe Isusove, Filozofski fakultet u Zagrebu)				
Amalgam	8	3 (Filozofski fakultet u Zagrebu)	-	-	-	11
Psychoactive	14	-	-	-	-	15
Cassius	21	1 (Fakultet elektrotehnike i računarstva u Zagrebu)	-	-	-	25
Lucius	9	5 (Filozofski fakultet u Sarajevu, Filozofski fakultet u Zagrebu, Filozofski fakultet u Osijeku)	2	-	-	17
Mali Levijatan	14	3 (Political Science at Sciences Po Paris, Fakultet političkih nauka u Beogradu)	-	-	-	8
Spectrum	6	-	-	-	3	13
Ekscentar	17	1 (Grafički fakultet u Zagrebu)	-	7	-	19
Pravnik	2	1 (Filozofski fakultet u Zagrebu)	3	2	-	6
Veterinar	1	-	9	12	-	8
Sonda	12	-	1	6	-	8

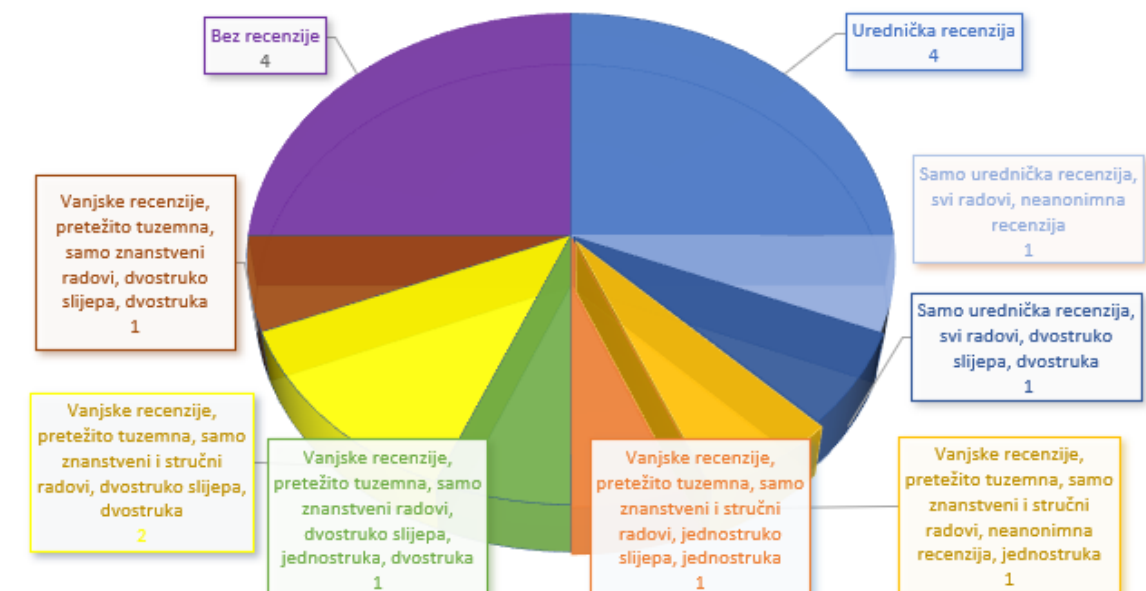
Dakle, kako je to vidljivo i iz tablice 3, u većini slučajeva očekivani autori trebaju imati studentski status. Njihovi radovi ne smiju biti prethodno objavljeni, odnosno dopušteni su samo neobjavljeni radovi za koje autori prihvaćaju znanstvenu i etičku odgovornost da se zaista radi o njihovim radovima. Pregledavanjem tko su autori zadnjih brojeva svih časopisa dobio se uvid u to jesu li autori studenti istog fakulteta, studenti s drugog fakulteta (i kojeg to), diplomirani studenti ili doktori znanosti. Treba imati na umu da uz autore nije uvijek

navedena institucija, stoga ju je potrebno utvrditi pretraživanjem na mreži. Iako u časopisima prevladavaju tekstovi na hrvatskom jeziku, povremeno se mogu pronaći i članci na jezicima susjednih država, engleskom ili drugom stranom jeziku, što pokazuje ostvarenu suradnju sa studentima inozemnih fakulteta. Primjer toga su časopisi Diskrepancija, Scopus i Mali Levijatan gdje je objavljeno više članaka studenata iz inozemstva. Uredništva ponekad u pozivima na prijavu članaka za novi broj časopisa, osobito ako se radi o temi kojoj se može pristupiti s više znanstvenih područja, pozivaju na interdisciplinarni pristup i pokušavaju doprijeti do studenata različitih usmjerenja, ovisno o odabranoj temi broja. Uredništvo časopisa Scopus jedino je koje poziva i one koji nisu pripadnici akademske zajednice da pošalju radove na natječaj ako odgovaraju kvalitativnim zahtjevima akademskih radova. Brojna uredništva osobito pozivaju autore nagrađivanih znanstvenih, stručnih i akademskih radova, projekata i novih rezultata istraživanja pod mentorstvom akademskih znanstvenika kojima se prema kriteriju kvalitete radova daje prednost pri objavljivanju. Uredništvo časopisa Ekscentra čak poziva i već formirane znanstvenike, istraživače i stručnjake, domaće i inozemne ili profesore i asistente matičnog fakulteta, da pošalju radove uredništvu i tako kvalitetom svojih radova doprinesu napretku časopisa. Broj takvih autora zamjetnije raste i u časopisima iz područja biomedicine i zdravstva, odnosno Veterinar i Sonda.

5. 5. Načini recenziranja u studentskim časopisima

Samo četiri studentska časopisa u ovom istraživanju objavljuju članke bez recenzije. To su Amalgam, Scopus, K. i Jat. Većinom uredništvo nakon primitka rada šalje rad na recenziju, dajući tako priliku autorima da usavrše tekst i ispune zahtjeve koji se od njih traže u uputama za autore, a koje su možda propustili. Uglavnom se recenzija daje kolegama koji su članovi recenzentskog tima, uredničkog tima, profesorima na fakultetu ili drugim stručnjacima iz područja. U slučaju studentskih časopisa pojavljuje se praksa da radove ispravljaju članovi uredničkog tima ili unutar njega oni za to zaduženi, što se naziva uredničkom recenzijom. Od časopisa u uzorku šest je onih koji imaju uredničku recenziju, a to su Čemu, Nouspojava, Diskrepancija, Mali Levijatan, Spectrum i Ekscentar. U časopisu Čemu svi su radovi recenzirani neanonimnom recenzijom, dok u Malom Levijatanu dvostrukom i to dvostruko slijepom recenzijom. Zbog obveza na fakultetu, izazova s pronalaskom zainteresiranih autora studenata u tim okolnostima i vremenski zahtjevnog

zadatka koji leži na mladim članovima uredništva, takav način „vršnjačke recenzije“ ima nekoliko prednosti. U prvom redu olakšava i ubrzava proces pripreme novog broja, pruža kolegama autorima podršku u poboljšanju teksta ostavljanjem komentara koji mogu upućivati na potrebne promjene kako bi se jednostavnije zadovoljili zahtjevi uredništva ili dorade za poboljšanje kvalitete rada. Na taj se način studenti koji rade na časopisu upoznaju s postupkom izdavanja časopisa i kao članovi uredništva s recenzijskim postupkom kao recenzenti, stječući tako važno iskustvo i prije početka vlastite znanstvene karijere. Studenti kao autori članka dobivaju svoj rad na ispravak dok uredništvo ne odluči da je on spreman za objavljivanje u časopisu. Časopisi Pro Tempore, KRITiKA, Psychē, Pravnik, Veterinar i Sonda primjenjuju vanjsku, pretežno tuzemnu recenziju znanstvenih i stručnih radova (časopis Psychē samo znanstvenih radova). Ponekad uredništva znaju angažirati stručnjake da recenziraju radove čime se jamči kvaliteta odabranih radova za objavu. U ovom uzorku časopisa šest je takvih primjera. To su KRITiKA (ima 4 recenzenta doktora znanosti), Pro Tempore (ima 10), Fragmenti (5), Lucius (14), Ekscentar (2) i Sonda (9). Stav recenzenata koji su stručnjaci iz područja osobito je važan uredništvu časopisa koje odlučuje o objavi članka, ali i autorima koji iz komentara recenzenata mogu mnogo toga naučiti i steći važno iskustvo.

Prilog 2. Udio i tipovi recenzija odabranih studentskih časopisa koji su dostupni na Hrčku

Prema kriterijima za uvrštavanje i preporukama za uredništva časopisa u sustavu Hrčak, časopis treba imati jasnu politiku recenziranja i provoditi recenziju svih znanstvenih i stručnih radova koja mora biti objavljena na mrežnim stranicama časopisa ili u časopisu i dostavljenoj dokumentaciji. Politika recenziranja jedan je od obveznih kriterija za uvrštavanje časopisa u Hrčak, a uredništvima časopisa preporuča se da uz recenzirane radove objavljuju datumi zaprimanja i prihvata za objavu (*Kriteriji za uvrštavanje i preporuke za uredništva časopisa u sustavu Hrčak*, 2021). Na stranicama časopisa na Hrčku vidljivo je da se jednostrukom recenzijom recenziraju radovi u studentskim časopisima Pro Tempore i to neanonimnom, te KRITiKA, ali jednostruko slijepom recenzijom. Dvostruko slijepa recenzija koristi se u časopisima Pravnik, Veterinar, Sonda i Psychē, dok se u časopisu Psychē može koristiti i jednostruka.

Iako većina časopisa objavljuje upute za autore članaka, časopisi Ekscentar i Pravnik objavili su uz njih i upute za recenzente. Dok se u slučaju Pravnika radi o obrascu koji bi trebali ispuniti recenzenti s nazivom rada, autora, recenzenta i podacima o radu, potpisujući u rubrici „Mišljenje recenzenta“ svoje mišljenje, Ekscentar je objavio „Recenzentski list“ s uputama i smjernicama za recenzente. Tu je određeno da je popunjeni list potrebno poslati najkasnije tri tjedna od njegova primitka te ako iz nekog razloga osoba ne može obaviti recenziju, moli se da o tomu obavijesti glavnog urednika najkasnije nakon osam dana. Ono što bi recenzent trebao ispuniti su podatci o recenzentu i naslov rada, a zatim je potrebno odgovoriti na pitanja o radu – odgovara li tematskom području časopisa, može li se objaviti u časopisu, u koju se kategoriju može svrstati, odgovara li naslov članka njegovu sadržaju, je li ispravan sažetak i ključne riječi, grafički prilozi i opisi, mjerne jedinice, literatura pravilno citirana te je li rad dovoljno sažet i jasan, a moguće je i dodatno napisati svoje mišljenje o radu i dodatni komentar. Kao što je vidljivo i iz ovog primjera, bez obzira na autorovu sugestiju o kategorizaciji rada, recenzenti su oni koji daju svoje mišljenje o kategorizaciji rada, što uredništvo može potvrditi. Takav je, primjerice, slučaj i kod časopisa Lucius, gdje se u obzir uzimaju radovi koji imaju najmanje dvije pozitivne slijepe recenzije stručnjaka iz relevantnog područja. Naime, prijedlog kategorije rada daju dva recenzenta, dok je ipak uredništvo to koje ima konačnu ulogu o odlučivanju. Časopis Lucius je uz časopis Pravnik jedini koji objavljuje datum o primitku i datum o prihvaćanju rada na prvoj stranici članka. Tako se primjerice može vidjeti da je članak Vojni i politički aspekti vladavine Antioha III. Velikog iz 23. sveska zaprimljen 17. studenog, a odluka o njegovu prihvaćanju donesena je 29. siječnja. U 56. svesku časopisa Pravnik članak Primjenjivost pravne norme primljen je 15.

ožujka, a prihvaćen 3. lipnja. Objavljivanje datuma primitka i prihvaćanja pružilo bi uvid u trajanje recenzija, podatak koji se kako je vidljivo iz ovih primjera, nažalost može pronaći u malo časopisa, a pružio bi dublji uvid u proces recenzije studentskih časopisa.

5. 6. Vrste studentskih časopisa i radovi koji se u njima objavljuju

U ovom istraživanju uzeti su u obzir časopisi koji pokazuju suvremena znanstveno-stručna obilježja. U njima se najčešće objavljuju seminarski radovi studenata, eseji, rasprave, analize i kritički tekstovi, sažetci diplomskih radova, pregledni radovi, stručni radovi pa čak i izvorni znanstveni radovi pod mentorstvom. Vrlo su česti i prikazi događaja, poput znanstvenih skupova, simpozija, konferencija i okruglih stolova, prikazi i recenzije novih znanstvenih djela, knjiga ili filmova, prijevodi važnih djela suvremenih pa i klasičnih autora (naročito oni koji nisu prevedeni na hrvatski jezik), nekrolozi i spomenice te intervjui s hrvatskim ili inozemnim znanstvenicima. Uredništva prioritet uglavnom daju izvornim znanstvenim radovima, preglednim i stručnim radovima te onima aktualne tematike. Uz sadržaj i uvodnik (ili riječi uredništva), časopis može biti podijeljen na više tematskih ili sadržajnih cjelina, gdje se objavljuju tekstovi drugačijeg tipa i namjene od ostatka časopisa. Potrebno je naglasiti da takvi članci ne moraju biti konstanta, dodatni prilozi mogu se naime povremeno pronaći u nekoliko brojeva časopisa, dok u drugim brojevima izostati. Časopisi s dugom tradicijom izlaženja s vremenom su mijenjali namjenu, uvodili nove vrste članaka i izmjenjivali prethodne rubrike. Takvi časopisi, od onih koji se uzimaju u ovom istraživanju, do trenutka kad su počeli objavljivati stručne i znanstvene radove često su bili informativnog ili zabavnog karaktera i s vremenom su ukinuli neke rubrike. Primjer toga je časopis *Pravnik* koji je počeo izlaziti još 1967. i uz članke stručnog sadržaja imao je informativnu te kulturnu rubriku s književnim tekstovima tadašnjih i diplomiranih studenata. Nedugo nakon te su rubrike ukinute i objavljuju se samo stručni radovi (*Udruga pravnik*, 2023). U nekim časopisima nekoliko se stranica ili članaka posvećuje izvještajnim tekstovima o događajima na fakultetu, najavama te osvrtima, studentskim putovanjima i razmjenama, događajima u svijetu znanosti i šire vezanima uz temu ili znanstveno područje, aktualnim vijestima i obavijestima vezanim uz novosti na fakultetu, nastavu i studente, radu i aktivnostima studentske udruge koja doprinosi izlaženju časopisa tijekom akademske godine i dr. Takvi su časopisi *Ekscentar* koji donosi prikaz novosti s fakulteta, iz područja geodezije i

geoinformatike, vezane uz Studentski zbor i studentske sekcije te prikaz nagrada i priznanja; Čemu koji uz stručne radove, recenzije i eseje, objavljuje crtice i vijesti o događajima; Scopus; Psychoactive, gdje se na samom početku nalazi rubrika o događajima, koja donosi izvještaje ili najavljuje nadolazeće konferencije i kongrese te rubrika „Novosti iz svijeta psihologije“; i časopis Lucius koji u 22. svesku sadrži tematsku cjelinu Izvještaji s tekstovima o studentskim aktivnostima, poput terenske nastave ili simpozija. Časopis Cassius objavljuje nekoliko tekstova koji prate događaje vezane uz istoimenu studentsku udruhu koji su obilježili prethodnu godinu, a donose izvještaje s terenskih nastava, opise projekata, znanstvene kolokvije, intervjuje, razgovore s književnicima i dr. Časopisi Spectrum i Mali Levijatan slučaj su gdje se uz studentske radove posvećenih nekoj znanstvenoj temi, rjeđe može pronaći vijest o nekom studentskom projektu ili događaju vezanom uz studente. Studentski časopisi koji pokrivaju teme iz umjetnosti, poput književne umjetnosti, često imaju posebne dijelove posvećene umjetničkim postignućima i radovima studenata, poput časopisa Balkan express koji osim prijevoda književnih djela ima rubriku namijenjenu poeziji i kratkim pričama studenata južne slavistike ili časopisa Cassius s rubrikom mladi pisci. Nekoliko časopisa ima rubrike zabavnog i popularnog karaktera, a ponekad se uz gore spomenut sadržaj mogu pronaći stranice sa zanimljivim ili zabavnim tekstovima, intervjuima, znanstveno-popularnim člancima, slobodnim komentarima na neke znanstvene teme ili probleme. Časopis Veterinar tako donosi popularizacijske članke, poput onih o boravljenju studenata u inozemstvu ili zanimljivim razgovorima i intervjuima, kojima je moguće pristupiti na stranicama fakulteta gdje se nalaze digitalizirani časopisi. No, potrebno je naglasiti da su isti članci izostavljeni s Hrčka, gdje je moguće pronaći samo znanstvene i stručne članke iz svakog broja. Na Hrčku se nerijetko u studentskim časopisima mogu pronaći radovi koji se ne mogu kategorizirati te im je dodijeljena oznaka „Ostalo“, gdje se obično radi o razgovorima ili tekstovima o nekoj temi. Zanimljivo je primijetiti da su u gotovo svim časopisima koji su prestali objavljivati na Hrčku (osim časopisa Scopus) u pojedinim brojevima dominirali upravo takvi članci. Prema podacima iz zadnjih brojeva časopisa u časopisu Čemu objavljeno je 27 članaka, u časopisu KRITiKA 19, Nouspojava 10, Pro Tempore 33, Kontrapost 14, Balkan express 16, Fragmenti 5, Jat 10, K. 16, Psychē 18, Diskrepancija 13, Scopus 14, Amalgam 11, Psychoactive 15, Cassius 25, Lucius 17, Mali Levijatan 8, Spectrum 13, Ekscentar 19, Pravnik 6, Veterinar 8 i Sonda 8. Na temelju navedenih podataka za zadnji broj svakog časopisa može se izračunati da se u prosjeku objavljuje 15 članaka po broju časopisa.

Studenti Sveučilišta u Zagrebu vode i različite časopise koji objavljuju zabavni, umjetnički i/ili sadržaj vezan uz studentski život na fakultetu koji se mogu pronaći na mrežnim stranicama. Iako nisu uključeni u ovo istraživanje, vrijedilo bi spomenuti pojedine časopise. Časopis Medicinar: glasnik studenata Sveučilišta u Zagrebu Medicinskog fakulteta sadrži znanstveno-popularne članke i one vezane uz studentski život. Članci su podijeljeni u različite teme, primjerice, tema broja, znanost, društvo, tehnologija i sport te je časopis bogato opremljen grafičkim materijalom. Studentski život Građevinskog fakulteta obogaćuje časopis infoGRAD koji objavljuje novosti s fakulteta, građevinske novosti, intervju, događanja i aktivnosti studenata te zabavni kutak (križaljka). Časopis je također bogat grafičkim materijalom i slikama studentskih aktivnosti. Studentski list PROM koji vodi Udruga studenata Fakulteta prometnih znanosti TRANS, broji oko osamdesetak stranica ispunjenih raznim temama vezanim uz prometne znanosti i studente, a uz temu broja i pojedine teme i novosti vezane uz promet, studenti mogu čitati o događanjima, izvještaje s putovanja i zabavne stranice. Časopis Listy: Časopis studenata zapadne slavistike Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu vodili su studenti zapadne slavistike i može mu se pristupiti na stranici Odsjeka za zapadnoslavenske jezike i književnosti gdje se nalazi posljednji broj iz 2016. koji je dvobroj na čak 94 stranice. Osim što je zabavnog i izvještajnog karaktera, na njemu se mogu pronaći i tekstovi raznih književnika u prijevodu studenata bohemistike, slovakistike i polonistike. Studentski klub studenata komparativne književnosti K., osim spomenutog časopisa K.: časopis za književnost, književnu i kulturalnu teoriju, uređuje Ka/Os: Studentski časopis za književnost namijenjen književnoj praksi i kritici. Osim studentskih književnih uradaka objavljuju se kritički tekstovi te studentski prijevodi nedostupnih i neprevedenih književnih tekstova.

5. 7. Problem plagiranja i kvaliteta studentskih časopisa

Studentski časopisi čiji je cilj uglavnom omogućiti studentima objavljivanje njihovih prvih istraživačkih i kvalitetnih seminarskih radova pa čak i doprinos nekim, osobito novim, znanstvenim temama unutar područja i na kraju samom znanstvenom razvoju studenata, promotori su znanstvene čestitosti i upoznaju studente s važnosti etičkih načela prilikom izrade znanstvenog rada. Na mrežnim stranicama časopisa Psychē može se pronaći spomen alata za provjeru plagijata PlagScan, što pokazuje da su u uredništvu ovog časopisa upoznati s

načinima i važnosti provjere autentičnosti teksta; svaki se naime članak prije objave analizira softverom. Radi se o alatu koji se koristi na fakultetu za provjeru završnih i diplomskih radova. Iako sva uredništva upozoravaju buduće autore na pravilno citiranje, jedino uredništvo ovog časopisa spominje provjeru radova softverom za otkrivanje plagijata i upozorava autore da je plagiranje neprihvatljivo ponašanje u akademskoj zajednici. Nažalost, niti jedno uredništvo ne navodi koje su posljedice otkrivanja plagijata, kako se postupa kada se plagijat otkrije prije ili nakon objavljivanja, koje su kazne i na koji se način povlače takvi radovi.

Upravo je otvoreni pristup povećanjem vidljivosti i dosega studentskih časopisa, kao i zahtjevi i kriteriji za objavu na Hrčku, pridonio težnji uredništava studentskih časopisa za kvalitetom i izvrsnošću sadržaja studentskih časopisa. Uredništvo časopisa *Jat: časopis studenata kroatistike*, kvalitetu smatra sredstvom koje dokazuje da ideja uređivanja časopisa nikako nije „studentska ili odsječka samopromocija i glancanje akademskog profila“, već stvarna potreba i uspjeh u tijeku krize domaćeg humanističkog izdavaštva. Mnoga uredništva posebno naglašavaju da slijede kriterije znanstvene izvrsnosti i koncepciju prema kojoj prednost u objavljivanju imaju uspješni studentski znanstveni i stručni radovi, odnosno oni nagrađeni različitim nagradama (primjerice Rektorovom nagradom, Dekanovom i dr.), uspješni seminarski i diplomski radovi. Pri tomu se oslanjaju na odluke i savjete mentora (najčešće profesora s odsjeka), fakultetskih profesora i znanstvenika u vrednovanju studentskih radova.¹⁴ Neka uredništva uključuju i znanstvene odbore (ili kolegije) koji se sastoje od pozvanih znanstvenika koji su odlučili pridonijeti studentskim projektima, poput uredništva časopisa *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* koje se sastoji od uredničkog, znanstvenog i međunarodnog odbora, gdje ova dva posljednja čine znanstvenici i stručnjaci iz područja.¹⁵ Kao što je spomenuto, neka uredništva običavaju dati fakultetskim profesorima i znanstvenicima s raznih institucija radove studenata na recenziju koja prethodi objavi u časopisu. Potvrda kvalitete časopisa ujedno je i kontinuitet izlaženja koji je jedan od kriterija za uvrštavanje u baze, no i jedna od glavnih teškoća s kojom se susreću urednici časopisa.

¹⁴ Uredništvo časopisa *Sonda: list studenata Stomatološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* kao potvrdu kvalitetnog rada na časopisu navodi i „podatak da su čitatelji i doktori dentalne medicine te se *Sonda* sve više može naći i u stomatološkim ordinacijama naših susjednih država“ (*Sonda*, 2023).

¹⁵ Nerijetko se nagrađuju i sami časopisi, odnosno urednički tim, kao što je to, primjerice, uredništvo časopisa *Veterinar: znanstveno-stručni časopis studenata veterinarske medicine: utemeljen 1938.* koje je nagrađeno Rektorovom nagradom za društveno koristan rad u akademskoj i široj zajednici u akademskoj godini 2017./2018.

6. Zaključak

Hrvatska pripada zemljama znanstvene periferije zbog veličine znanstvene zajednice, jezika i često nedostatnog financiranja. Potreba za povećanjem vidljivosti, državna potpora i nedostatak komercijalnih izdavača kao prepreke, doveli su do uspjeha otvorenog pristupa i etabliranja Hrčka: Portala hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa koji postaje nezaobilazna platforma za objavljivanje hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa. Tu su priliku prepoznala i uredništva studentskih časopisa. Rad na mreži ubrzao je urednički proces i komunikaciju, a studentska udruženja i klubovi mjesta su okupljanja oko znanstvenih aktivnosti studenata i nerijetko studentskog časopisa u kojem se objavljuju, osim izvještajnih, nastavnih i drugih sadržaja, i znanstveni i stručni radovi na određenu temu (ili slobodnu temu). Na ponekim fakultetima profesori nastoje svojim mentorstvom i dobronamjernim savjetima podržavati studente da razviju interese za određene teme, da sudjeluju u istraživanjima, znanstvenim konferencijama i događanjima pa i stvaraju svoje prve znanstvene i stručne radove. Mogu imati i uloge recenzenata studentskih članaka ili biti dio uredništva, odlučujući koji su članci prikladni za objavljivanje, pridonoseći time kvaliteti časopisa. U istraživanju su obrađeni časopisi na sljedećim fakultetima Sveučilišta u Zagrebu: Filozofskom fakultetu, Fakultetu hrvatskih studija, Fakultetu političkih znanosti, Geodetskom fakultetu, Katoličkom bogoslovnom fakultetu, Pravnom fakultetu, Veterinarskom fakultetu i Stomatološkom fakultetu. Uređivanje studentskih časopisa zahtijeva naporan rad, potragu za izvorima financiranja, zainteresiranim suradnicima, autorima, izradu atraktivnih tema i planiranje budućnosti, odnosno prijenos odgovornosti na nove generacije. Sve je to potrebno kako bi časopisi zadržali kontinuitet, ujedno i jedan od najvećih problema studentskih časopisa jer je između pojedinih brojeva moguć i dulji vremenski period neizlaženja ili se izlaženje potpuno prekida. Stoga ne čudi što su u istraživanje bili uključeni časopisi s malog broja fakulteta, među kojima prednjače fakulteti humanističkih i društvenih područja. Studentski časopisi prilika su da se studenti upoznaju s etičkim načelima u znanosti i akademskom čestitošću. Neka uredništva već koriste alate za provjeru plagijata, a najveći doprinos učinila je javna dostupnost studentskih radova. Kriteriji za uvrštavanje časopisa u Hrčak, poput, primjerice, obvezne politike recenziranja ili podataka o radu, pridonijeli su podizanju kvalitete studentskih časopisa, a mnoga uredništva daju prednost izvornim znanstvenim radovima, nagrađivanim i uspješnim radovima. Daljnja istraživanja koristi studentskih časopisa, ne samo

za studente, kvalitetu studentskog obrazovanja i znanstvenog oblikovanja, nego i za čitavu znanstvenu zajednicu, zacijelo bi pridonijela njihovu afirmiranju među studentskom populacijom i prijeko potrebnoj podršci institucija ovim hvalevrijednim studentskim projektima.

7. Bibliografija

- Amalgam*. (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/amalgam>
- Aparac-Jelušić, T. (2015). Kognitivna institucionalizacija knjižnične i informacijske znanosti. U I. Hebrang Grgić (ur.), *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti* (str. 181-195). Zagreb: Školska knjiga.
- Balkan express: studentski časopis za južnoslavenske jezike, književnosti i kulturu*. (n. d.). Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. <http://www.ffzg.unizg.hr/slaven/juzslav/studenti/balkan-express/>
- Baždarić, K., Pupovac, V., Bilić-Zulle, L., & Petrovečki, M. (2009). Plagiranje kao povreda znanstvene i akademske čestitosti. *Medicina*, 45 (2), 108-117.
- Bilić-Zulle, L. (2007). Znanstvena čestitost – temelj postojanja i razvoja znanosti. *Biochemia Medica*, 17 (2), 143-150.
- Björk, B. C., Roos, A., & Lauri, M. (2008, siječanj). *Global annual volume of peer reviewed scholarly articles and the share available via different open access options*. ELPUB2008 Open Scholarship: Authority, Community, and Sustainability in the Age of Web 2.0: Proceedings of the 12th International Conference on Electronic Publishing, Toronto, Kanada.
- Borš, V. (2015). Neznanstveni odnos prema domaćim znanstvenim časopisima i u njima. U I. Hebrang Grgić (ur.), *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti* (str. 233-247). Zagreb: Školska knjiga.
- Budimpeštanska inicijativa o otvorenom pristupu*. (2002, veljača). Budapest Open Access Initiative. <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>
- Carroll, M. W. (2011). Why Full Open Access Matters. *PLoS Biol*, 9 (11), e1001210.
- Cassius: časopis studenata kroatologije na Hrvatskim studijama*. (2013-2022). Sveučilište u Zagrebu Fakultet hrvatskih studija. https://www.hrstud.unizg.hr/studentски_casopisi/cassius

- Conley, J. P., & Wooders, M. (2009). But what have you done for me lately? Commercial publishing, scholarly communication, and open-access. *Economic Analysis & Policy*, 39 (1), 71-87.
- Časopis Pravnika*. (2023). Udruga Pravnika. https://udrugaprnika.hr/?page_id=24
- Čemu: časopis studenata filozofije*. (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/casopis/253>
- Diskrepancija: studentski časopis za društveno-humanističke teme*. (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/casopis/85>
- Dukić, D. (2022). Plagiranje u digitalnom dobu: znanja i ponašanja studenata Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 65 (1), 251-272.
- Đogaš, Z., Knežević, T., Kukolja Taradi, S., & Taradi, M. (2010). Students come to medical schools prepared to cheat: a multi-campus investigation. *Journal of Medical Ethics*, 36 (11), 666-670.
- Ekscentar: časopis studenata Geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*. (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/ekscentar>
- Fyfe, A., & Gielas, A. (2020). Introduction: Editorship and the editing of scientific journals, 1750–1950. *Centaurus*, 62 (1), 5-20.
- Hebrang Grgić, I. (2011). *Open Access to Scientific Information in Croatia: Increasing Research Impact of a Scientifically Peripheral Country*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing.
- Hebrang Grgić, I. (2015). Komunikacija putem časopisa u hrvatskoj znanstvenoj zajednici. U I. Hebrang Grgić (ur.), *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti* (str. 7-12). Zagreb: Školska knjiga.
- Hebrang Grgić, I. (2016). *Časopisi i znanstvena komunikacija*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Hebrang Grgić, I. (2018). Teaching about plagiarism at higher education level. U S. Razi, I. Glendinning i T. Foltýnek (ur.), *Towards consistency and transparency in academic integrity* (157-166). Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Warszawa; Wien: Peter Lang, 2018.

- Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu.* (2012, listopad). Sveučilišni računski centar. https://www.srce.unizg.hr/files/srce/docs/otvoreni-pristup/hrvatska_deklaracija_o_otvorenom_pristupu.pdf
- Infograd: časopis studenata Građevinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.* (n. d.). Studentski zbor Građevinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. <http://grad.hr/stzbor/infograd/>
- Interoperabilnost Hrčka.* (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) - Srce. <https://hrcak.srce.hr/interoperabilnost>
- Izjava o otvorenom pristupu.* (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) - Srce. <https://hrcak.srce.hr/otvoreni-pristup>
- Jat: časopis studenata kroatistike.* (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/jat>
- K.: časopis za književnost, književnu i kulturalnu teoriju.* (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/casopis/330>
- Klemar Bubić, B., & Luić-Vudrag, D. (2018). Odras izdavačke i znanstvene produkcije fakulteta u fondu visokoškolske knjižnice: Zbirka periodike u Knjižnici Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*, 21, 339-343.
- Kriteriji za uvrštavanje i preporuke za uredništva časopisa u sustavu Hrčak.* (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) - Srce. <https://hrcak.srce.hr/index.php/kriteriji>
- KRITiKA: Časopis za kulturu racionalnosti, istraživanja, teorije i kritičkih analiza.* (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/kritika>
- Listy: Časopis studenata zapadne slavistike Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.* (n. d.). Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. <https://www.ffzg.unizg.hr/zslav/casopis-listy/>
- Lucius: Zbornik radova Društva studenata povijesti Hrvatskih studija "Ivan Lučić - Lucius".* (2013-2022). Sveučilište u Zagrebu Fakultet hrvatskih studija. https://www.hrstud.unizg.hr/studentски_casopisi/lucius

- Majstorović, D. (2016). Stavovi studenata korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu o plagiranju i javnoj objavi ocjenskih radova. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 59 (3-4), 131-152.
- Mali Levijatan: studentski časopis za politologiju*. (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/casopis/227>
- Marušić, A. (2010). Editors as gatekeepers of responsible science. *Biochemia Medica*, 20 (3), 282-287.
- Marušić, A. (2019). Odgovorno istraživanje u zdravstvenim profesijama. *Zdravstveni glasnik*, 5 (2), 9-14.
- Marušić, A., & Marušić, M. (2015). Znanstveni časopisi u Hrvatskoj: teška pitanja na koja nije teško odgovoriti. U I. Hebrang Grgić (ur.), *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti* (str. 15-36). Zagreb: Školska knjiga.
- Melinščak Zlodi, I. (2018). Razvoj otvorenog pristupa u Hrvatskoj. U I. Hebrang Grgić (ur.), *Otvorenost u znanosti i visokom obrazovanju* (str. 43-58). Zagreb: Školska knjiga.
- O časopisu*. (n. d.). Fragmenti: Časopis studenata Odsjeka za arheologiju FFZG. <https://fragmentiffzg.wordpress.com/o-casopisu/>
- O časopisu*. (n. d.). Kontrapost: Radovi studenata Odsjeka za povijest umjetnosti. <https://kontrapost.ffzg.unizg.hr/o-casopisu-2/>
- O časopisu*. (2016). Medicinar: glasnik studenata Sveučilišta u Zagrebu Medicinskog fakulteta. http://medicinar.mef.hr/o_casopisu.html
- O Hrčku*. (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) - Srce. <https://hrcak.srce.hr/index.php/o-hrcku>
- Pehar, F., & Velagić, Z. (2015). Uređivanje znanstvenih časopisa u online sustavima za organizaciju uredničkih procesa. U I. Hebrang Grgić (ur.), *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti* (str. 93-112). Zagreb: Školska knjiga.
- Penava, Z. (2004). Znanstvena komunikacija kroz hrvatske časopise u ISI bazama. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 47 (1-2), 116-128.
- Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*. (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/pravnik>

- Pro tempore: časopis studenata povijesti.* (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) - Srce. <https://hrcak.srce.hr/casopis/242>
- Psychē: Časopis studenata psihologije.* (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/casopis/549>
- Psychoactive.* (2013-2022). Sveučilište u Zagrebu Fakultet hrvatskih studija. <https://www.hrstud.unizg.hr/psihologija/feniks/psychoactive>
- Psychoactive: časopis studenata psihologije Hrvatskih studija.* (2013-2022). Sveučilište u Zagrebu Fakultet hrvatskih studija. https://www.hrstud.unizg.hr/studentski_casopisi/psychoactive
- Sauber, P. (2012). Open Access. Cambridge: The MIT Press.
- Scopus: časopis za filozofiju studenata Hrvatskih studija.* (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/casopis/316>
- Serpa, S., Sá, M. J., Santos, A. I., & Ferreira, C. M. (2020). Challenges for the Academic Editor in the Scientific Publication. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 9 (3), 12-16.
- Sitek, D., & Bertelmann, R. (2014). Open Access: A State of the Art. U S. Bartling, S. Friesike (ur.), *Opening Science: The Evolving Guide on How the Internet is Changing Research, Collaboration and Scholarly Publishing* (str.139-153). Cham: Springer Nature.
- Sonda.* (2023). Udruga studenata dentalne medicine. <https://usdm.hr/sonda/>
- Sonda: list studenata Stomatološkog fakulteta sveučilišta u Zagrebu.* (2022). Udruga studenata dentalne medicine. <https://usdm.hr/casopis/>
- Spectrum: ogleđi i prinosi studenata teologije.* (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/spectrum>
- Stojanovski, J. (2015). (R)evolucija znanstvenih časopisa. U I. Hebrang Grgić (ur.), *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti* (str. 55-76). Zagreb: Školska knjiga.
- Stojanovski, J. (2016). Hrčak promiče hrvatsku znanstvenu publicistiku. *Srce novosti*, 64, 14-15.

Studentski list PROM. (n. d.). Studentska udruga TRANS Udruga studenata Fakulteta prometnih znanosti. https://www.fpz.unizg.hr/trans/?page_id=41

Tóth, T. (2006). Centralni portal znanstvenih časopisa Hrvatske – HRČAK. *Kemija u industriji: Časopis kemičara i kemijskih inženjera Hrvatske*, 55 (3), 143-145.

Tóth, T. (2007). Hrčak poslije godinu dana. *Kemija u industriji*, 56 (9), 458-460.

Uredništvo. (2012). Riječ uredništva. U *Scopus: časopis za filozofiju studenata Hrvatskih studija*. <https://hrcak.srce.hr/clanak/120551>

Veterinar: znanstveno-stručni časopis studenata veterinarske medicine: utemeljen 1938. (2021). Hrčak (Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa) – Srce. <https://hrcak.srce.hr/veterinar>

Analiza studentskih časopisa Sveučilišta u Zagrebu

Sažetak

Mješavina lokalnih specifičnosti i obilježja karakterističnih za zemlje znanstvene periferije stvorili su u hrvatskoj znanstvenoj komunikaciji plodno tlo za prihvaćanje otvorenog pristupa. Hrčak: Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa postao je mjesto okupljanja većine znanstvene produkcije putem časopisa u Hrvatskoj, a rad na mreži pridonio poboljšanju procesa uređivanja časopisa. Uvjeti koji su pogodovali ubrzanju uredničkog procesa stvorili su izvanrednu priliku za poboljšanje studentskih časopisa koji postaju dostupni putem mreže. Studentski časopisi pokazali su se kao kvalitetan način za znanstveno oblikovanje i stjecanje iskustva mladih znanstvenika još tijekom studija, iako istraživanja o njihovoj važnosti još izostaju. Studenti okupljeni oko istraživačkih projekata ili u studentska udruženja pod vodstvom mentora upoznaju se sa znanstvenom metodologijom, istraživanjima, pisanjem radova, uredničkim procesom pa i recenziranjem radova svojih kolega. Pretraživanje Hrčka i mrežnih stranica fakulteta pokazalo je da su mnogi studentski časopisi dostupni u otvorenom pristupu. Kako bi se dobio detaljniji uvid u karakteristike tih studentskih časopisa, na primjeru časopisa koje uređuju studenti Sveučilišta u Zagrebu, proučava se nekoliko aspekata: financiranje studentskih časopisa, uređivanje studentskih časopisa, autori članaka u studentskim časopisima, načini recenziranja u studentskim časopisima, vrste studentskih časopisa i radovi koji se u njima objavljuju te kvaliteta studentskih časopisa.

Ključne riječi: studentski časopisi, otvoreni pristup, sveučilište, znanstvena komunikacija, plagiranje

The Analysis of Student Journals at the University of Zagreb

Summary

The mixture of local specificities and features characteristic of the countries of the scientific periphery have created fertile ground for the acceptance of an open access in Croatian scientific communication. Hrčak: Portal of Croatian scientific and professional journals have become a gathering place for the majority of scientific production through journals in Croatia, and online work has contributed to the improvement of the journal editing process. The conditions that favored the acceleration of the editorial process created the great opportunity for the improvement of student journals that are becoming available online. Student journals have proven to be a high-quality way for scientific formation and gaining experience of young scientists during their studies, although research on their importance is still lacking. Under the guidance of mentors, students gathered around research projects or in student associations, get to know scientific methodology, research practice, writing papers, the editorial process and even conduct peer review of student articles. A search of Hrčak and the faculty's website showed that many student journals are already available in open access. In order to get a more detailed insight into the characteristics of these student journals, several aspects are studied using the example of journals edited by students of the University of Zagreb: financing of student journals, editing of student journals, authors of articles in student journals, methods of peer review in student journals, types of student journals and works published in them, and quality of student journals.

Key words: student journals, open access, university, science communication, plagiarism